

પ્રિયવાદિની.

અંક ૧ લો.

લખનાર

૭૬૮૦
(૧૫)

નારાયણ હેસ્ટર્સ.

અનુક્રમણિકા.

વિષય.	પૃષ્ઠ-ક્રમ.	વિષય.	પૃષ્ઠ-ક્રમ.
માલતી...	૧-૧	નારાયણનાં નવાં જીવન ચરિતનાં	
આમંત્રણ...	૨-૨	પુસ્તકો ...	૧૧-૧
માલતી...	૩-૨	માલતી...	૧૧-૨
નવા પુસ્તકો...	૪-૨	નારાયણનાં નવા નવલ કથા વગેરે	
માલતી...	૫-૨	દેનાં પુસ્તકો ...	૧૨-૨
કુસુમબાળા ...	૬-૨	માલતી...	૧૩-૨
માલતી...	૭-૨	મા અને છાકરાનો અભિપ્રાય...	૧૪-૨
અપ્રિય જાહેર ખબર:	૮-૧	માલતી ...	૧૫-૨
માલતી...	૯-૨	માલતી ...	૧૬-૧
નારાયણનાં નવાં સ્ત્રી ઉપયોગી		પ્રેમ વિરંગના ...	૨૦-૧
પુસ્તકો ...	૧૦-૨	મત્સ્યગંધા અને શાન્તનુ ...	૨૦-૨

અમદાવાદ:

“ગુલરાલ ગેઝેટ” પ્રેસમાં ચેતરામ હરીલાલે છાપ્યું.

સપ્ટેમ્બર. ૧૮૯૫

હમચંદ્રે લંડનમાં લખેલાં પુસ્તકો.

૧ કાવ્ય ચર્ચા.....	૦-૬-૦	૩૩ આર્ય ધર્મ નીતિ.....	૦-૨
૨ નાટ્ય ચર્ચા.....	૦-૬-૦	૩૪ ઓઝોનાં સારાં કામ.....	૦-૪-
૩ સંગીત ચર્ચા.....	૦-૬-૦	૩૫ હિંદુ ઓઝોનાં યશોમાન.	૦-૪-
૪ વિષયક (").....	૦-૮-૦	૩૬ સ્ત્રી હિત શિક્ષા.....	૦-૬-
૫ ડુર્ગેશનન્દિની (").....	૦-૮-૦	૩૭ કેવી રીતે છોકરાંને સહયુક્ત અને મનનું શિક્ષણ આપવું.	૦-૪-
હૃદયવિકાસ.	૦-૬-૦	૩૮ સતી ઓઝો.....	૦-૪-
વૈદ્ય કન્યા (").....	૦-૬-૦	૩૯ જનહિતકારિણી ઓઝો.....	૦-૪-૦
દંતલા ... (").....	૦-૩-૦	૪૦ સદ્વર્તનશાળિ ઓઝો....	૦-૪-૦
માવશી.....	૦-૩-૦	૪૧ ધર્મ નીતિ.....	૦-૭-૦
ની માધવ.....	૦-૪-૦	૪૨ કર્તવ્ય કર્મ.....	૦-૬-૦
રામચરિત્ર.....	૦-૬-૦	૪૩ ઉપનિષદ	૦-૬-૦
.....	૦-૩-૦	૪૪ જ્ઞાન વચન.....	૦-૨-૦
.....	૦-૮-૦	૪૫ સાધન બિંદુ.....	૦-૪-૦
નરોઈ-જોતો પ્રેમ.....	૦-૪-૦	૪૬ દર્શન શાસ્ત્ર સંબંધી ચર્ચા.....	૦-૩-૦
વાર્મિક પુરુષો.....	૦-૪-૦	૪૮ વિવાહ તત્વ સિંધુ.....	૦-૪-૦
ઉદ્યાગી પુરુષો.....	૦-૪-૦	૪૯ કેવી રીતે વંશમાં સારાં છોકરાં ઉત્પન્ન કરવાં.....	૦-૬-૦
૮ સદ્વર્તનશાળિ પુરુષો.....	૦-૬-૦	૫૦ કેવી રીતે પોતાની ચઢતી કરવી.....	૦-૬-૦
સ્વદેશ પ્રેમી પુરુષો.....	૦-૬-૦	૫૧ કેવી રીતે દેશની ચઢતી કરવી... ..	૦-૬-૦
ડાક્ટર સામ્યુઅલ જોનસનનું જીવન ચરિત્ર.....	૦-૬-૦	૫૨ અંગ્રેજો પાસેથી શીખવાના ગુણ.....	૦-૬-૦
ધિયોડર પાર્કરનું જીવન ચરિત્ર.....	૦-૮-૦	૫૩ જીવજંતુ અને વનસ્પતિની અભ્યુષી.....	૦-૪-૦
૧૨ જોન રુઝવર્થ મિલનું જીવન ચરિત્ર.....	૦-૮-૦	૫૪ છોકરાંનાં સારાં કામ.....	૦-૬-૦
૨૩ સર ચાર્લસ મેટકાફનું જીવન ચરિત્ર.....	૦-૮-૦	૫૫ સદ્વર્તનશાળિ બાળકો.....	૦-૬-૦
૨૪ ધર્મ વીર.....	૦-૪-૦	૫૬ શિક્ષણ ચર્ચા.....	૦-૬-૦
૨૫ કૌશલ ચરિત્ર.....	૦-૮-૦	૫૭ કેવી રીતે પિતૃઓની જેડે વાતચીત કરવી.....	૦-૬-૦
૨૬ આર્યજીવન ચરિત્રમાળા.....	૦-૮-૦	૫૮ ગદ્ય ચર્ચા.....	૦-૬-૦
૨૭ બોધક ચરિત્ર.....	૦-૪-૦	૫૯ Saying of Sages.....	૧-૦-૦
૨૮ કૌશલ ઝમિયેનનું જીવન ચરિત્ર.....	૦-૬-૦	૬૦ Light of India or Sita.....	૦-૬-૦
૨૯ ઐતિહાસિક ચર્ચા.....	૦-૬-૦	૬૧ Noble Deeds of Men... ..	૦-૬-
૩૦ આપણા પૂર્વજો અને વેદના વારાનો હિંદુઓનો ઇતિહાસ.....	૦-૬-૦	૬૨ Noble Deeds of Boys.....	૦-૬-
૩૧ પ્રાચીન ભારતનો મહિમા.....	૦-૮-૦	૬૩ Noble Deeds of Women and Girls.....	૦-૬-
૩૨ હિંદુ ધર્મનો ઇતિહાસ.....	૦-૧૨-૦		

મિયવાદિની

માલતી.

૭૬૦

પ્રકરણ ૧ હું.

મોટા મેદાનમાં રેતાળની અંદરથી સુખમયી નદી વાંકીચુંકી વહેછે. તેના કિનારા ઉપર એક ઝૂંપડી છે, ઝૂંપડીની બેઠ બાજુએ માલતી વેલથી ઘેરાયેલા ઝાડ છે, તેની નીચે બે જણાં બેસીને વાતો કરે છે. આકાશમાં ચંદ્રમા પ્રકાશે છે; ચોથનો ચંદ્રમા છે, નિરાશ હૃદયમાં ક્ષીણ આશાની પેઠે ગગનરૂપી આગણના એક ખુણામાં ઝાંખી રેશની ફેલાવ્યાં છતાં જણે તે કંઈ જ કરતી ન હોય તે પ્રમાણે દેખાય છે, ચંચળ નદીને જરા ઉચ્છળ કરીને ખીલતા માલતી ફૂલોને વધારે ખીલાવીને માલતીના મુખપર તે ચંદ્રમા પડે છે. માલતી ચઢે વર્ષની છોકરી છે, માલતી પ્રકાશવાળી પ્રતિમા છે, માલતી મૃદુ હાર્યમયી પુષ્પની કળી છે. માલતીએ વાત કહેતાં કહેતાં એકવાર ચંદ્રમાની તરફ જોયું, એકવાર જ્યોત્સ્ના ધોત સુખમયીના તરંગ ઉચ્છવાસ તરફ જોયું, એકવાર સંઘાસમી રણમાં હલતી માલતી વેળમાંથી ફટલાક ફૂલ તોડી તેને જોતી જોતી કહેવા લાગી. “ભાઈ, હવે દશ દહાડાજ બાકી છે તે છતાં મારા મનમાં આવે છે કે હવે દિવસ પૂરા થશે નહિ.”

જુવાનનું હૃદયપ્રલમ્બ મુખ આ બોલવાથી વધારે પ્રકુલ થયું, જરા લાલની રેખાથી રંગાયું, જુવાન જરા હસીને તેના જવાબ આપ્યો. માલતી યુવાનની કળીના પ્રમાણે મુખ હલાવીને હસતી હસતી પાછી બોલી, “ભાઈ, આપણે બે જણા સર્વદા આ ઝૂંપડીમાં રહીએ છીએ, શોભના આવ્યાથી આપણામાં એક માણસ વધશે, તમે જ્યારે દિવસે કામપર જશો, ત્યારે હવે મને એકઠું રહેવું પડશે નહિ.” આવા માલતીનાં વચન સાંભળીને જુવાન હસીને બોલ્યો, “શું આ માટે માલતી તેને આટલી ખુશી યાચ છે?”

માલતી જરા શરમાઈને બોલી, “ભાઈ, હું શોભનાને ધણી ચાહું છું, તે તમે જણાતા નથી.”

જુવાને કહ્યું, “તેને નહિ જોતાં તેના ઉપર તારો પ્રેમ કેમ થયો? શું તેને સ્વપ્નામાં દેખાવ આપ્યો કે જોઈ તારો પ્રેમ તેના ઉપર થયો?”

માલતી બોલી, “મેં તેને જોઈ નથી ખરી પણ તમારી પ્રાસેથી તેની વાત સાંભળતાં સાંભળતાં મારા તેના ઉપર પ્રેમ થયો છે, તેને જોવાને માટે ધણીજ આતુર છું. ભાઈ વિવાહની પહેલાં શું તેને એકવાર દેખાડશો નહિ?”

જુવાને કહ્યું, “એ તો આ ગામમાં રહેતી નથી, તે છેડે રહે છે, તું નાની છે. તેને ચાલતા કષ્ટ પડશે, જો તેમ ન હોત, તો હું શું તને તેની પાસે લઈ જાત નહિ? શોભના પણ તને ધણીવાર જોવાને ઇચ્છે છે.”

માલતીએ પૂછ્યું, “ભાઈ, શું તે પણ મને ચાહેછે?” જુવાનના જવાબની રાહ ન જોતાં પૂછ્યું, “તમારું વાસથી છોકરીએ ફરી કહ્યું, ‘ભાઈ, તમારું થશે તેથી મને ફટલો આનંદ થાય’ તે કહ્યું. જ્યારે તમે ધરમાં ન દશો, ત્યારે અંતે બગીચામાં ફરીશું, તેને હું સ્નેહગારીશ, તમે આવશો, ત્યારે તેને જોઈને પુશી હશે, અમળીને ધણીક જાતની ગાંધો તથા વાતો કહી.”

જુવાને કહ્યું, “હું હમણાં જોઈ છું કે તે મનમાં ને મનમાં સર્વ કલ્પના કરી રાખી છે.”

એકાએક આ વાત કરતાં કરતાં છોકરી મૂંઝી તેનું પ્રકુલ મુખ વિવાદથી આચ્છન્ન થયું, જુવાન બોલવાપર કંઈ ધ્યાન ન આપતાં તે એક લાંબા આ બહાર કહાડીને બોલી, “ભાઈ, આજે જો મારા હોત તો આ લગ્નથી તેને ફટલી ખુશી થાત.”

જુવાન આ બોલવાથી દુઃખિત થયો, કંઈ વિચાર કરતાં કરતાં પોતાના મનથી કહેવા લાગ્યો, “તો શું? તે હોત તો શું આ લગ્ન થાત?”

છોકરી આશ્ચર્ય પામી, છોકરી કૌતુહલવાળી થઈને બોલી, “તે હોત તો આ લગ્ન કેમ વાત નહિ?”

જુવાન નિસ્તબ્ધ થયો, જુવાન ગંભીર બન્યો, આનો તેણે કંઈપણ જવાબ આપ્યો નહિ.

છોકરીએ ફરી પૂછ્યું, “ભાઈ, આ હોત તો આ લગ્ન તેમ થાત નહિ?”

જુવાન આસતે આસતે ધીરે ધીરે સ્થિર ગંભીરભાવથી બોલ્યો, “માલતિ, તું હમણા મોટી થઈ છે, તને હવે બંધી વાત સમજવાની શક્તિ આવી છે, આટલા દહાડા થયાં મેં તારી આગળ એક વાત છુપાવી છે. આજે તે કહું છું, માલતિ, તું મારી સગી બન

દેન નથી."

માલતી સગી બહેન નથી! ત્યારે માલતીને આ સંભાષણમાં બીજું કોઈ નથી? જુવાનને તે કદાચ બહુ બાધ-કદાચ બાધ-તરીકે બોલી હતી. જુવાન પણ તેના બાધ નથી. માલતીના હૃદયમાં વળગી જાય છે. માલતી જુવાનને કહી શકે. "માલતી, તું મારી માની એક સખીની છોકરી છે. ત્યારે તારી એક વર્ષની લગ્નર હતી. ત્યારે તારી વિધવા મા મારી જવાથી મારી માએ તેને પોતાની કન્યાની જેમ પોષી-તે વેળાએ મારી લગ્નર સાત વર્ષની હતી, તેથી અને બધી વાત સાગી જેમ યાદ છે. મારી મરણ હતી કે તારી જોડે મારે વિવાહ કરે, તેથી જ મનમાં આવે છે કે મા હોત, તો આ વિવાહ થયો મુશ્કેલ પડત."

આ બધું જોઈને માલતીના કાનમાં અર્ધ નહિ, તે ત્યારે બાળ્યે અધારે જોડા લાગી, તેની અમલ તરી તેનું હૃદય ધ્રુજવા લાગ્યું-તે છતાં તેનું કા-પોતે કંઈ અમલ નહિ.

માલતીના કાનમાં પ્રકાશ તરીકે જાણતી હતી. ખીજાં વાતોમાં લીધે બાધને મેળવ્યાથી તેને બીજા જુવાનની નહોતી-જેને તે પ્રાણના કળાં વધારે ચાહતી હતી. તે તેના બાધ નથી-તે કાંઈ નથી તેની જોડે કંઈપણ સંબંધ નથી. આલવાનો પણ તેને અધિકાર નથી. આ દિન માલતી અનાથ છોકરી છે, રમેશના જેવી રંગે. સામગ્રી નથી. તેમાં તેનું જોડ નથી, તેની કપા પ્ર આશ્રિત માત્ર છે કદાચ આ બધું કારણથી તે હૃદય અગિય થયું, પણ આ બધી વાત તેના નમાં આવી નહિ. શામાટે તેને દુઃખ, દુઃખની વાત મેશી શકી, તે કંઈ સમજી નહિ, તોપણ અકા-લથી એક અંબેદી તીવ્ર યાતનાથી તેનું હૃદય ચૂરે ચૂગ થવા લાગ્યું.

જેનાં જોડમાં એકાદો કીલ્લો ચંદ્રમા મેલના આ-ડમાં છુપાયો. તેની જોડે સર્વદા હસનારી માલતીનું હૃદય અધકાર કરીને ચંદ્ર આજ અસ્તમિત થયો. શોક વિહ્વલ ચિત્તથી અજાનના જેવી છોકરી મુંગે મુંગે રાવા લાગી.

રમેશે તેના મનના બાત બહુ, તેથી તે વ્ય-થિત થઈને જોડે, "માલતી, શા માટે કેવે છે મારી સગી બહેન નગેવા છતાં પણ તું મારી બહેન છે. હું સગો બાધ નથી તે છતાં હું તારો બાધ છું. કંઈ પણ સમજી ન હોવા છતાં પણ આપણે મા-

આમંત્રણ પત્ર.

ગુજરાતી ભાષામાં અંગ્રેજીની વિષયો પર હક્કી રીતનાં શોધકસંદ પુસ્તકો પ્રગટ કરી રહેલી જો-ની નીતિ, રીતિ અને ધર્મ પ્રવર્તિમાં સમાયાનુવાર સંધારે, વધારે થય તેને માટે પ્રવેશ પ્રીતિના બા-વથી તનમન અને ધનથી યથાશક્તિ થાન આદરી મેળવામાં મારે આંતરિક હૃદયે જો છે તે સુજ વા-ચકરેલોના નેમ કાંઈ પણ અર્થથી મારી રહેલી કાઠીના જાણવાવાળા ગુજરાતી-જાના સમજવામાં આવી ગયો છે. જોમ અનેક કાગોળી હું અનુમન કરી શકું; અને તેથી તે અર્થથી અને મારી જોને કાંઈ પણ વિશેષ વિવરણ કરવું તે સવંથા અધારિત પ્રાકૃષ્ઠ. તોપણ પ્રમંગલશાત પોતાની કેટલીક વાત પોતે જ કહેવાની અગત્ય પડે છે. તેમ આ આમંત્ર-ણ પત્રની યોજના કરવામાં મારા પુસ્તકો અને મારા વર્તન અર્થથી જો જોલ મારે લખવા પડે છે, જેને માટે મારાથી ગુજરાત સજાને અને અપવાદ નહિ બગાડનાં મારા આમંત્રણને હૃદયે અગત્ય લ-ક્ષમાં લખને રહેશે મેળના મારા ગુજરાત કાંચમાં ય-થાશક્તિ સદાપદાત કરી અને વિશેષ લગ્નમાં કરશે તથા તે દાગ ગ્યાર્થ અને પરમર્થ લખનાં માધન સાથે માથે જ કરી શેશ, એવી હ આશા રાખું.

અત્યાર સુધીમાં મારા તરફથી ૧૧૫ નાનાં મોટાં પુસ્તકો થયાં છે. તેમનાં પર પુસ્તકો મેં આ દેશ-માં રહીને પ્રથમ લખ્યાંતાં અને આદીનાં મારી યુ-ગેપ અમેરિકાની કમ્પ્યુટરીની વેળાએ લામર ત્રણ વર્ષ સુધી લાંબનાં રહી, ક્રિશ્ચિય અગ્રિયમ નામની જગત પ્રમિદ સર્વેન્દ્ર્ય લાખ્યાંમાંથી જોડનાં સા-ધના મેળવીને લખ્યાં છે. પ્રથમ પ્રગટ થયલાંમાંનાં માત્ર પાંચેક પુસ્તકોની આશરે પચીસથી પચાસ નકલો રહેલી છે. લંડનમાં રહી લખ્યાંમાંના ૧૩ પુસ્ત-કો તો ગુજરાત વનો-યુક્ત મોસાહીએ હસ્તલિખિ-તજ ખરીદી લેખ પોતાના ખરચે છપાવ્યાં છે. તથા ત્રણ જો લેખોગી પુસ્તકો વૈરાટી રાજ્યના દેશી કેળવ-ણી ખાતાએ પોતાને ખરચે છપાવી તે દેશની પાં-ચમે પાંચમે નકલો મને આપી છે. તેમજ અંબેદના પ્રસિદ્ધ "ગુજરાતી" પત્રના કુત્સાદી અધિપતિએ ત-થા મેશરં એન એમ.ની કંપનીવાળા બુલેસેલેગમે મારે મોપડીઓ લેખને છપાવી છે. તે શિવાયનાં બાકી રહેલાં મેં પોતે કાઠિયાવાડના કેટલાક વિદ્યાનુ-ગી રાજ રાણાઓ તથા સદુદ્યેષીના ઉદ્ધાર આ-શ્રયથી છપાવી છે. આ સધળી મોપડીઓની વિગત વાર માદી પાછળ આપી છે તે જુએ.

લંડનના બ્રિટિશ મ્યુઝિયમમાં બેસીને પુસ્તક લખવામાં બેઠતાં સાદિયેનો પુરતો મંડાર સહજ મળી શકેના હોવાથી થોડા વખતમાં ઘણું અને જેનું બોધએ તેનું લખી શકાય છે. આ દેશમાં એવું કોઈ સ્થળ નથી, કે બ્યાં રહીને મારો ઉભરાતો બેશ થયા થોડા ફળિભૂત કરી શકું. માટે એવો નિશ્ચય કર્યો છે કે ફરીથી ઈંગ્લેન્ડ જવું અને બ્રિટિશ મ્યુઝિયમની મદદન પુસ્તકશાળાનો બને તેટલો લાભ લેઈ સ્વદેશ સેવાના જેને માટે માંડ જીવન મેં અર્પણ કર્યું છે તે કાર્ય સાધવું. પરંતુ આ વિચારની પાછલ એવો પણ વિચાર થાય છે કે, મેં લંડનમાં રહીને લખ્યાં, પણ તે આ દેશમાં બરાબર છપાઇને પ્રચાર પામે નહિ, તો મારો શ્રમ મિથ્યા ગયા જેવું ગણાય કેમકે ત્યાં રહીને જે બધા પુસ્તકો હું લખું તે પાછળ પ્રકટ કરવાને માટે બેઠતી સદાયની વખતો વખત જરૂર પડે તે હું અને હોડિ તોજ જીવે જીવે રથે ફરી રૂબરૂમાં મળીને, મેળવવાનો પ્રયત્ન નહીં. પણ વિલાયતમાં રહે રહે તેની બરાબર થવું અશક્ય જેવુંજ છે. માટે એવું કરાવ્યું છે કે, મારા તરફથી જે જે પુસ્તકો પ્રકટ થાય તે દરેકને માટે પુસ્તાં કાયમનાં આહુકો પ્રથમથી નક્કી કરીનેજ પછી અહિંયા જવું. અને તેટલા માટેજ આ આમંત્રણ પત્ર પ્રકટ કરવાનો પ્રસંગ આવ્યો છે. એવી રીત કાયમનાં જેટલા આહુકો થશે તે દરેકના નામ મારા દરેક પુસ્તકની અંદર છપાશે. તે સાથે વળી એમને પોસ્ટેજ અને વેલ્યુપેએમલનો ખર્ચ પણ આપવો નહિ પડે. દરેક પુસ્તક છથી આઠ આના સુધીની કીંમતનું થશે. તેનાં એક અથવા દોઢ રૂપઆની કીંમતનાં બે ચાર પુસ્તકો તૈયાર થશે, એટલે વેલ્યુપેએમલથી એવા દરેક આહુકને મોકલાવીશું અને તના તેમને કીંમત જેટલાજ પૈસા પોસ્ટમાં ભરવા પડશે નવાં પુસ્તકો મુખ્યત્વે કરીને નીચેના વિષયોપર રચવા ધારેલા છે:—

જન જનની નવલકથા (વાર્તા) નાટકો અને નાટકોની વારતા, ઇતિહાસ, જીવનચરિત્રો, વિદ્યાના વિવિધ વિષયો, ઓ ઉપયોગી પુસ્તકો, બાલોપયોગી પુસ્તકો, ધર્મ અને નીતિ સંબંધ સદ્ગોષ્ઠપર ચર્ચા, દુઃખમાં ભેળી રમુજ જ્ઞાન, અને ઔદિક પારમાર્થિક એવ સાધન થઈ શકે તેવાં ચિત્રાપર્ક પુસ્તકો.

કાયમના આહુકોના નામ નીચલે ટેકાણે કાર્ડમાં લખી મોકલવા.

અમદાવાદ નારાયણ હેમચંદ્ર.
શુભાર્થ એન. એમ. એન્ડ કંપની. કલકત્તાથી રોડ.

લ્પકાળનો મેં કોઈ પણ ઓછો થશે નહિ, એ હદ થમાં કાવચ પડે રહેવો છે. તું જાણે છે, માલતી, મારી પોતાની સગી જાહેન હોત, તો પણ હું તેને આના કરતાં વધારે ચાહત નહિ. આપણા આ ગ્રેમ એકપટવાળો છે, વિશુદ્ધ છે, સ્વર્ગીય છે, એ દેવતાને પણ લલચાવે એવો છે.”

માલતીના આંસુ બંધ થયાં, માલતીની વિવાદમયી મૂર્તિ આ કહેવાથી પાછી પ્રદુષ્ટ થઈ. જે તે આમાં પહેલાની પ્રાંતિ રહી, જે માલતી આગળની પેટો હૃદય પૂર્વક ચાહવાને અધિકારી થઈ, તે છતાં બીજું માલતી શું ચાહ. તેને હવે શું કું:ખ?

પ્રકરણ ૨ જી.

મે ત્રણ વર્ષ ચાલ્યા ગયા, ઘટના રૂપ પ્રત્યેક માણસના જીવનમાં અંકિત રાખીને છુ વર્ષ ચાલ્યા ગયા.

આજે રમેશની સવાની ઓરડા પાસે બેસીને શોભના પાન બનાવે છે, રમણ લા ઉપર પડીને સંસ્કૃત રત્નાવલી નાટક શોખાંચી સંભળાવે છે. રમેશ ગંગારામ જાગીને છે. તેથી સંસ્કૃત જાણે છે. શોભનાએ પાન બનાવ પછી શોભનાએ પોતાના હાથ પાણીથી ધોઇને રૂમીની તરફ જોતી રત્નાવલી સાંભળવા લાગી. વાંતાં વાચતાં રમેશે કહ્યું, “શોભના, આજે માલત ક્યાં ગઈ છે? તે હજી સુધી રત્નાવલી સાંભળવા આવી નહિ.”

શોભનાએ ધીરથી એક નિસાસો નાંખ્યો, પછી તે ધીરે ધીરે બોલી, “શું હું તેને બોલાવી લાઉં?” રમેશે કહ્યું, “તે કોઈ વખતે કુલ વીણે છે, કોઈ વેળાએ પક્ષીને બોલતાં શીખવે છે, કોઈ વખત નદીના કિનારે કોડી છીપો વીણે છે, તમે તેને ક્યાં શોધશો? તે પોતાની મેજે હમચાં આવશે.”

જીવાન પાછો વાંચવા લાગ્યો,

દુલ્હનજળ અણુવાઓ લજ્જા ગુરુહ પરવસો અપ્પા
પિઅસહિ વિસમ પેસ્મં મરણં સરણં જવરિ અમેઘાં.

વાંચીને તેનો અર્થ કહેતાં કહેતાં શોભનાની તરફ તેણે નજર કરી, જેનું કે શોભનાના પશ્ચકારક સરખી આંખમાં આંસુ શોભે છે. જીવાન હસીને બોલ્યો, “શોભના, આ કવિતા શું તમારા મનમાં આટલી

લાગી કે આંખમાં આંસુ આ-આં.

આથી શોભના ચકિત થઈને બોલી, “કેવી ક-વિતા ?”

યુવકે જોયું કે શોભનાનું મન ખીંચી તરફ છે, શોભના વિચારમાં મગ્ન છે. શોભનાં કવિતા સાંભળીને રાઈ નહોતી. જુવાનથી હવે વંચાયું નહિ. ચો-પડી એક કોરે મૂકીને શોભનાને પોતાની તરફ ખેંચીને બોલ્યો, “શોભના, તમારે પહેલાંનું હસવું હવે ક્યાં ગયું ? જ્યારે હું વિવાહની પહેલાં તમારે ઘેર આવતો હતો, ત્યારે તમારો ખુશીના ચહેરો જોતો હતો. આજ કાલ તમારો તે ભાવ કેમ જોતો નથી? તમને સર્વદા ધણું કરીને ખેદિત જોઉં છું. પૂછું છું, તો તેનો જવાબ મળતો નથી; શોભના, મારી જોડે લગ્ન કરીને શું તમને પ્રશ્નાતાપ થાય છે?”

શોભનાની આંખમાંથી આંસુની ધારા વહેવા માં-ગદગદ કંઈથી બોલી, “સર્વસ્વધનાં તમને વિ-પ્રશ્નાતાપ! તમારી જોડે નિરંતર નરકમાં મ મને પ્રશ્નાતાપ થશે નહિ. તમારી પણ મારે સ્વર્ગ, તમારી સાથે લગ્ન નશ્વતાપ! પણ--”

જુવાને કહ્યું, “પણ શું શોભના કહે. તમારો જી ભાવ જોઈને મને મોટું દુઃખ થાય છે તે તમે સમજો.” શોભનાના હૃદયમાં આ કહેતું પ્રવેશ, “શોભના દુઃખિત થઈને બોલી “નાથ-મને શું છે તે હું જાણતી નથી, મારા મનમાં આવે છે મને તમે વિવાહ કરીને તમને પ્રશ્નાતાપ થાય છે.” જુવાને પૂછ્યું, “તે કેમ શોભના? શું મેં કાઈ ત્રામથી, કાઈ વાતથી કે કાઈ ભાવથી આવો સંસ્કાર આપ્યો છે કે શોભના ?”

શોભના માથું નીચે ઢાલોને ધીરે ધીરે બોલવા લાગી, “નાથ, મારામાં શા ગુણ છે કે મારી જોડે લગ્ન કરીને સુખી થાઓ? મારામાં એવું રૂપ નથી કે તે જોવાથી પ્રેમ થાય, મારામાં એવા ગુણ નથી જે નાથી રૂપની ખોટ હોવા છતાં પણ તમારા હૃદયને મુગ્ધ કરે, મારામાં વિદ્યા નથી કે મારી જોડે વાતચીત કરીને તમે સુખી થાઓ, હું મૂર્ખ છું, વાંચવા લખવાની વાતમાં તમારી જોડે સામેલ થઈ શકતી નથી, દુકામાં સર્વ પ્રકારે તમે મારી પાસેથી પ્રતિધ્વનિ મેળવી શકતા નથી, એવી ગુદ્ધિ પણ નથી કે જલદી થી ભણીને તમને સંતુષ્ટ કરે, એક વાતથી પણ મારેથી તમારા સર્વ પ્રકારની ખોટ પૂર્ણ થઈ શકતી નથી. એટલુંજ નહિ પણ તમે ગાયન સાંભળવા ધ-

નવાં પુસ્તકો.

ઉભરાઈ જતો પ્રેમ.

ગદ્યકાવ્ય.

બાપાનતર કતા.

નારાયણ હેમચંદ્ર.

આમાં એક પ્રેમીનું પ્રેમનું જૂદું જૂદું ચિત્ર આં-કવામાં આવ્યું છે. પ્રેમી પુરુષ પોતાની મરી ગયેલી પ્રિયાને ઉદ્દેશીને જે દુઃખકારક વર્ણન તથા મનના જૂદા જૂદા ભાવોનું વર્ણન કરે છે તેનો આ પુસ્તકમાં સમાવેશ કરવામાં આવ્યો છે. તેમાં નીચલાને ઉ-દેશીને તથા સ્વલને સંબોધીને મનના ઉભરા કાઢ્યા છે,—૧ શું પેલું મુખ! ૨ ગંગા કિનારે, પુનેમની રાત્રિએ, ૪ નવા વસન્ત ઋતુમાં, ૫ સ્મશાનમાં, ૬ ઝોરડામાં.

મૂલ્ય ૬ આના, પોસ્ટેજ એક આના.

કેવી રીતે દેશની ચઢતી કરવી.

લખનાર.

નારાયણ હેમચંદ્ર.

હાલમાં આપણા દેશની ખરાબ સ્થિતિ થયેલી જોવામાં આવે છે, તેના કારણે ખ્યાલ આપવા માટે તથા તેમાંથી છુટવાનો કંઈક ઉપાય યાતાયવા માટે આપુસ્તક લખવામાં આવ્યું છે. તેમાં નીચે લખેલા વિષયો છે. ૧ આપણી ખરાબ સ્થિતિ, ૨ આપણા દેશની ગરીબાઈ, ૩ આપણે શું સુખી છીએ, ૪ આપણી પડતીનું મૂળ ક્યાં છે? પરતંત્રતા એ ચઢતીનું મૂળ છે, ૬ ગરીબાઈ એ માણસને ઉદ્યોગી કરે છે, ૭ અંગ્રેજ રાજ્યથી આપણને લાભ, ૮ રાષ્ટ્રી ઉન્નતિ થાય, ૯ સ્વદેશની ચઢતી કરવાની પહેલાં પોતે શિક્ષણ મેળવવું જોઈએ, ૧૦ રાજકીય ચર્ચા કરવાની પહેલાં પોતે સુધરવું જોઈએ, ૧૧ રાજકીય ચર્ચાની જરૂર, ૧૨ કેવો ઉપાય રાજકીય ચર્ચામાં પડડવો જોઈએ—સભા, ૧૩ ઉદ્યોગની પડતીદશા, ૧૪ ઉદ્યોગ ખીલવવા એ આપણા હાથમાં છે, અને ૧૫ કેવી રીતે ઉદ્યોગ ખીલવે.

કીમત ૬ આના, પોસ્ટેજ ૦-૧-૦

ઉત્તર રામ ચરિત.

(મહાકવિ ભવભૂતિના નાટકની વાર્તા)

લખનાર

આ પુસ્તકમાં મહાકવિ ભવભૂતિના ઉત્તરરામ ચરિતની વાર્તા છે. મહાકવિ ભવભૂતિના સંસ્કૃત નાટકોમાં આ સર્વાત્મ ગણાય છે. તે વાંચીને રામનું કરુણ હૃદય અનુભવે.

મુલ્ય આઠ આના પોસ્ટેજ એક આનો.

કેવી રીતે બાળકને સદ્ગુણનું અને મનનું શિક્ષણ આપવું.

લખનાર.—નારાયણ હેમચંદ્ર.

આ પુસ્તકમાં કેવી રીતે બાળકને સદ્ગુણનું તથા મનનું શિક્ષણ આપવું એ વિષયની ચર્ચા કરી છે. તેમાં નાંચેલા વિષયો છે ૧ બાલ્યકાળની નીતિ શિક્ષા એટલે શું તથા તેની મતલબ શા છે, ૨ છોકરાંની વૃત્તિઓ, ૩ બાળકની બુદ્ધિ વૃત્તિ અને નીતિ શિક્ષા વિષય ચર્ચા, ૪ બાલ્ય કેળવણીનું બીજ, ૫ બુદ્ધિવૃત્તિનું શિક્ષણ અને ૬ નીતિ શિક્ષણની રીત.

મુલ્ય ૪ આના પોસ્ટેજ ૦-૦-૬

કેશવચરિત.

લખનાર.—નારાયણ હેમચંદ્ર.

આમાં બંગાળના મહાપુરુષ કેશવચંદ્ર સેનને ઇતિહાસ આપ્યો છે, તેને ધર્મજગતમાં ઘણા પ્રધારના સારા વિચારો લોકોને આપ્યા છે, તેમજ આપ્તા હિંદુસ્તાનમાં એકેશ્વર વાદની ચર્ચા ઉઠાવીને તેમાં લોકોને દીક્ષિત કર્યા છે; એ પુસ્તકમાં બ્રહ્મસમર્જનને ધણી ખરા ઇતિહાસ આપવામાં આવ્યો છે.

કીંમત ૬ આના, પોસ્ટેજ એક આનો.

છોકરાનાં સારા કામ.

આ પુસ્તકમાં ૪૮ છોકરાના સદ્વર્તનના ઉદ્દેશ આપ્યા છે, તેમાં સત્ય, પ્રેમ, પ્રીતિ, ક્ષમા, યુરુ ભક્તિ, માતા પિતાની ભક્તિ, ભાઈ બહેન ઉપર પ્રીતિ, બીજના બલને માટે દુઃખ વેદનારા છોકરાં ના ખરા દ્રષ્ટાંત એકઠાં કર્યા છે.

કીંમત ૬ આના ટપાલ ૦૮ આનો.

નારાયણ હેમચંદ્રનાં પુસ્તકો

મહાવાનાં ટંકાણાં

અમહાવાલ — કર્તાની પાસે

મુખર્જી કાલકાંદેવી રેડએન. એમ.એડ કંપની

ણા ઇચ્છોછે.. દુર્ભાગ્યથી તે પણ મને આવડતું નથી; ત્યારે શા માટે તમે મને ચાહો? રૂપમાં, ગુણમાં વિદ્યાબુદ્ધિમાં તમારી બરાબર થવું તો એક બાળુએ રહ્યું પણ કોઈ પણ પ્રકારે હું તમારા પગની આગળ પહોંચી શકતી નથી, હું મારી પોતાની અયોગ્યતા દરેક પગલે અનુભવું છું. પહેલાં હું ધારતી હતી કે રૂપ ગુણ નથી તે છતાં હું મારા આ અસીમ પ્રેમ તો આપીશ, પણ હમણાં તે પણ ધારી શકતી નથી.”

રમેશ બંધે મૂંગે મોંએ સાંભળ્યું, શોભનાનું બોલતું પૂરું થયું એટલે તે જરા હસીને બોલ્યો, “શોભના, કોણ કહે છે કે વિદ્યાબુદ્ધિમાં તમે મારા બરાબરી આ નથી. કેટલા માણસો આજે આ વિષયમાં તમારા જેવું ભાવણ આપી શકે? વળી તમારા રૂપનો વિચાર કરનાર તમે નથી, તે પણ હું છું. એજ ને તમારું દુઃખનું કારણ હોય, તો હું ખાતરીથી હું છું કે તમારું દુઃખ વગર પાવાનું છે. શોભ મરકરી કરતો નથી, કેઈ દેવી તમારા રૂપ તી છે કે નહિ તે તો હું જાણુનો નથી, પણ તો પણ હું કોઈ સ્વર્ગીય દેવીની જોડે ને ઇચ્છતો નથી. તમે મારા હૃદય છો, માર મારા દેવતા છો, તમે મારા કોઈ નથી એવું શકતો નથી. તમે મારા સર્વસ્વ છો. તમને મેળ શોભના શું હું સુખી નથી? તમે મારી સુખની તમા છો.”

શોભનાના મોંમાંથી પુશ્પાને મારે કંઈ પણ વા નીકળ્યાં નહિ. શોભનાની ત્યારે શું બધી કલ્પના માત્ર હતી, સર્વે બ્રમ હતો? શોભના સ્વામીના ચરણ માં માથું મૂકીને બોલી, “હું પાપયજુ છું, નરકમાં પણ મને જગા મળશે નહિ. તેથીજ તમારા જેવા સ્નેહમય સ્વામીના પ્રત્યે સદેહ કમ્પે છે. મને શું કર્યાથી પ્રાયશ્ચિત મળશે તે જાણતી નથી. પણ જ્યારે આજે મનને ઉધાડવા બેઠી છું, ત્યારે આજે સ્પષ્ટ રીતે મારું હૃદય ઉધાડીશ. હું નરકની યાતના મૂંગી મૂંગી સહન કરતી આવી છું, તે આજે તમારી પાસે ઉધાડીશ; જો મારા અપરાધની કંઈ મારી ન હોય, તો તમે તેની રજા આપજો, તમારા હાથમાં માંડે જીવન મૃત્યુ આધાર રાખે છે. નાથ, મારા હૃદયમાં દાવાનળ સળગે છે, તમારા જેવો દેવતા, તમારા જેવો સ્વામી મેળવીને પણ મારા પોતાના મનના પ્રતાપથી હું સુખી થઈ શકી નહિ. હૃદયધન મારા મનમાં આવે છે કે તમે હવે મને ચાહતા નથી પણ તમે માલતીને—” શોભનાના મુખથી બીજાં વાક્ય નિકળ્યાં નહિ, શરમ-

થી, અનુતાપથી, કૃષ્ણી ને મંગી રહી.
જુવાન તેની વાતથી આશ્ચર્ય પામ્યો, તેનો સં-
પૂર્ણ મનના બાવ સમજ્યો નહિ, ધીર/ધીરે તેને ઉ-
પાડાને બોલ્યો, “શોભના, તમે શું કહ્યું માલતીને શું?”
શોભના અચકાતી અચકાતી બોલી, “ચાહો છો.”
જુવાન વિસ્મિત નેત્રથી બોલ્યો, “માલતીને ચા-
હું છું એ શું તેનો મર્મ છે? માલતી મારી બહેન ન
હોવા છતાં પણ તે મારી બહેન છે. તેને તો હું ના-
નપણથી ચાહું છું.”

આથી શોભનાને કંઈ કહેવાની શક્તિ ઉત્પન્ન થ-
ઈ, દહવાના સ્વરથી તે બોલી, “એ હું ચાહવાની વા-
ત કહેતી નથી. મારાથી પણ ચાહો છો, એ પ્રેમનું
ચાહતું છે.”

“પ્રેમનું ચાહતું!” જુવાન અવાક થયો, જુવાને
ત્રીવારે શોભનાનું મન ગળ્યું, તેના દુઃખની અ-
વસતું પણ આવ્યું, તેણે બોલ્યો, “શોભના
ન, તો હું શું માલતીની જોડે પરણત
હોત, તો હું તમારી જોડે કેમ વિવાહ

ભના બોલી, “જ્યારે લગ્ન કર્યું હતું, ત્યારે
તમારે મન ગળુતા નહોતા.”

તુવાને કહ્યું, “જો તે વેળાએ નહિ સમજ્યો હોત,
હમણાં પણ સમજતો નથી—હું તેને જ્યેમ પહેલા
હતો હતો તેમ હમણા તેના કરતા વધારે ચાહું છું
તે સમજવાને સમર્થ થતો નથી; એ ચાહું
છું બહેનનો રોહ છે, એ પ્રેમીનું ચહાતું નથી,”

શોભના બોલી, “જ્યારે પ્રેમ હળવે હળવે હૃદ-
યને અધિકાર કરે છે, ત્યારે તે પોતે સમજી શકતો
નથી—તમારે હૃદય તમે જ ન સમજો, હું તે સમજી
શકું છું.” આ ક્રોધમના સંદેહથી જુવાનના મનમાં
ઝોટો ધક્કો લાગ્યો, શી રીતે તે દૂર થાય તેનો
વિચાર ન કરતાં તે બોલ્યો, “મારા ક્રિયા આચરણથી
તમારી આત્મી ધારણા ઉત્પન્ન થઈ તે કદા.”

શોભનાએ કહ્યું, “તમારી બધી વાતચીતથી; તમામ
બાવથી, સર્વ જાનના આચરણથી તમારા મનનો ઈ-
રાદો જાહેર થાય છે, પ્રેમમાં દરકન ન પહોંચ્યાથી
વર્ણીક વેળાએ તે પૂર્ણતા મેળવી શકતો નથી, કદાચ
નાનપણથી તમારો જ્યેમ અંકુર ઉત્પન્ન થયો હશે, તે
તમે તે વેળાએ પ્રેમ તરીકે સમજ્યા નહિ હશે, તેથી
મને ચાહીને પ્રેમ ધારના હશે; પણ હમણાં જોઈશું
માલતીનીજ તમે ચાહો છો.”

જુવાન જરા ગુસ્સે ધમને બોલ્યો, “શોભના, પ્રે-

કુસુમમાળા.

સંગીત કાવ્યો.

રચનાર.

નરસિંહરાવ ભોળાનાથ બી. એ. સી. એસ.

મૂલ્ય. ૦-૮-૦

પોસ્ટેજ. ૦-૧-૦

છપાવે છે.

હૃદય વીણા.

નરસિંહરાવ ભોળાનાથ કૃત.

નવાં સંગીત કાવ્યો અને બીજા કાવ્યો.

મૂલ્ય. ૧-૦-૦ પોસ્ટેજ. ૦-૧-૬ બ્લૅક.

મળવાનાં ઠેકાણાં.

અમદાવાદ— કૃષ્ણરાવ ભોળાનાથ.
મુંબાઈ. એન. એમ. એડ કપની. કાળકાદેવીરાઈ.

ઓક્ટોબરમાં પ્રસિદ્ધ થશે.

મુકુલમર્દન.

સાંસારિક નવલકથા.

રચનાર.

કૃષ્ણરાવ ભોળાનાથ.

મૂલ્ય. ૦-૮-૦.

પોસ્ટેજ. ૦-૧-૦.

વિરાજ મોહન.

દેવી પ્રસન્ન રાય ચૌધુરીકૃત મૂળ બંગાલી

સંસારિક નવલ કથાનું

ગુજરાતીમાં આપાંતર.

રચનાર.

કૃષ્ણરાવ ભોળાનાથ.

મૂલ્ય. ૦-૮-૦.

પોસ્ટેજ. ૦-૧-૦.

ભોળાનાથ સારાભાઈનું જીવન ચરિત.

(સચિત્ર)

લખનાર,

કૃષ્ણરાવ ભોળાનાથ.

મૂલ્ય. રૂ ૧-૮-૦.

પોસ્ટેજ ૦-૨-૦.

મળવાનાં ઠેકાણાં.

અમદાવાદ— કૃષ્ણરાવ ભોળાનાથ
મુંબાઈ—એન. એમ. એડ કપની કાલકાદેવીરાઈ.

છપાય છે.

પૃથુર જ રાસા.

સ્વર્ગસ્થિત વીરરસ કાવ્ય.

રચનાર

સ્વર્ગસ્થ ભીમરાવ ભોળાનાથ.

સ. નરસિંહરાવ ભોળાનાથ બિ. એ સી. એસનીટીકા
તથા રા. રમણભાઈ મહીપતરામ બિ. એ.
એલ. એલ. બી. ના લખેલા અવતરણ સહિત.
મુદ્ર્ય ૨. ૦-૮-૦ પોસ્ટેજ ૦-૧-૦

દેવલેલ્લો.

અંતિહાસિક નાટક.

રચનાર.

સ્વર્ગસ્થ ભીમરાવ ભોળાનાથ.

મુદ્ર્ય ૨. ૦-૮-૦ પોસ્ટેજ ૦-૧-૦

મળવાનાં ટેકાણાં.

અમદાવાદ— કમ્પોઝર ભોળાનાથ.
બ્રુઆથ—એન.એમ.એ. ક. કંપની કાલકાદેવીરોડ.
જુનાગઢ— વ્યંકટરાવ ભીમરાવ.

વંશની, પોતાની અને દેશની ઉન્નતિ
સંપાદનના નારાયણ હેમચંદ્રનાં
નવાં પુસ્તકો.

- ૧ વિવાહ તત્વસિધુ.....૦-૪-૦
- ૨ કેવી રીતે વંશમાં સારાં છોકરાં ઉત્પન્ન
કરવાં.....૦-૬-૦
- ૩ માનું કર્તવ્ય, કેવી રીતે છોકરાંનું લાલન
પાલન કરવું.....૦-૪-૦
- ૪ આ અને છોકરાં, કેવી રીતે છોકરાંને મા-
ણ્યપ્રાપ્તમાં આણવા ?.....૦-૪-૦
- ૫ કેવી રીતે બાળકને સદ્ગુણનું અને મનનું
શિક્ષણ આપવું.....૦-૬-૦
- ૬ શિક્ષણચર્ચા.....૦-૬-૦
- ૭ અગ્નિજ્વેની પામેથી શીખવાના ગુણ.....૦-૬-૦
- ૮ કેવી રીતે પોતાની ચઢતી કરવી.....૦-૬-૦
- ૯ કેવી રીતે દેશની ચઢતી કરવી.....૦-૬-૦

મળવાનાં ટેકાણાં.

અમદાવાદ. કૃતી પાસે.
જુનાગઢ. એન. એમ. એ. કંપની.
કાળકાદેવીરોડ.

મમાં અડચણ ન પહોંચાથી તે પાકેનો નથી. એ
ધણાકો કહે છે ખરા, તમે પણ કહેાઓ પણ માલ-
તીને ચાહું છો? શી હરકત મેળવીને આજે તે પૂણત
મેળવ્યો છે?"

શોભના બોલી, "મને વિવાહ કરીને હુંજ તમને
હરકત થઇ પડીછું."

આમ કહેતાં કહેતાં શોભનાને દુઃખ થવાથી તેનું
બોલતું બંધ થયું. જો દુઃખ આપણા વહાણ સુધી હ-
દયમાં છુપાવી રાખ્યું હતું, તે ઉછળીને આંખમાં આ-
વીને નીકળ્યું, ધણી મુશ્કેલીથી આંખના આંસુ રોપી-
ને શોભના પાછી બોલવા માગી. "નાથ, હુંજ ત-
મારી હરકત થઇ પડીછું. જ્યારે આપણા લગ્ન થવા
નહોતા, ત્યારે માલતીના સિવાય તમારું 'પીળું' કોઇ
નહોતું; માલતીને લઇને આપો દહાડો વાનો ક્યાં-
થી, તમારો ક્યાંથી કોઇ જોનાર નહોતું તે વેળાએ
વગર હરકતે મન બોલીને તમે તેને એક કરી
તા હતા, મનને બરીને તેને ચાહી શક
તેમાં તમને મંકચિત થવાનું કંઇ કારણ
થી તે વેળાએ તે પ્રેમ પાક્યો નહોતો, વળ
મ તરીકે જાણતા નહોતા પણ હમણા સર્વ
પ્રવચ્છ થયા છતાં પણ માલતીની જોડે મન બે
વાનચીન કરી શકતા નથી, હમણાં અનિચ્છા
છતાં પણ તમને માગી જોડે રહેવું પડેછે, મેંજ
મારું પાલ્યસુખ આંચું છે, મેંજ તમારા પ્રેમમાં
રકત નાંખીને તે પ્રેમરૂપમાં આપેા છે."

શોભનાની યુક્તિ સાંભળીને તે કદમાં પણ તે
હસતું આવ્યું, દસીને બોલ્યો, "શોભના, તમે કોઇ
દહાડો ન્યાયપંચાનનની જોડે તરફ કરવામાં જ્ય
જાવશે, તેમાં મને મોટો સંદેહ થતો નથી, પણ પં-
ડિતજી હવે શું તમારી બધી યુક્તિ પૂરી થઈ શું
હજી પણ કંઇ બાકી છે કે?"

શોભનાના મોંપર જરા હસવાની રેખા જણાઇ
પણ તે જોતાં જોતાંમાં જતી રહી, વિવાદ ગંભીર
ભાવથી શોભના બોલી, "નાથ, હમણેના, જો તમે
મને સમજાવી શકો કે એ પ્રેમ નથી, જો હમારી
આનંદી થાય કે તમે મારાજ છે, તો હું પીળું શું
ચાહું? તો મારા જેવી પીછા સુખી કોણ હોય!
મારા હૃદયમાં-જે આમ બજે છે તે તમે શીમીને જા-
ણી શકો: એ મારું જપ, તપ, એ મારું ધ્યાન થયું
છે, આપો દહાડો અને આખી રાત તેનોજ વિચા-
ર કરું છું, એને લઇને મનમાં મનમાં કોઇ વખતે
એક કોઇ વખતે વિચારથી વિચારિત થાઉં છું મા.

ENGLISH COMPILATIONS BY NARAYAN HEMCHANDRA

NOBLE DEEDS OF MEN.

Being a collection of short incidents in real life of men of various professions and positions. Inculcating self-sacrifice, love, humanity, simplicity and many other great & small virtues.

PRICE ANNAS 6. POSTAGE 1 ANNA.

NOBLE DEEDS OF BOYS.

Being a collection of short incidents in real life of Boys who have shewn extraordinary. for parents, sense of duty, truth-ness and many other virtues.

6 ANNAS 6. POSTAGE 1 ANNA.

NOBLE DEEDS OF WOMEN & GIRLS.

Containing examples of women & Girls who have shewn various excellent traits of character.

PRICE ANNAS 6. POSTAGE 1 ANNA.

in Anglo-Vernacular Schools. No ingenious youth could reads one of the short stoires it contains without feeling prompted to higher aspirations and noble effort towards the good & the true. It is a book I should like to see in the hand of every boy learning English in this country."

Geo. P. TAYLOR.

The "Specimens of Virtue" You have put together to such advantage deserves to be placed in the hands of every student who can read English. Ther is no more patriotic work that I can see. Pray accept my thanks for the copy sent and send me 2 copies more by V. P.

B. M. MALBARI.

SAYINGS OF SAGES.

Being a collection of various precepts from Hindu Sacred Books with introduction by

Narsingrao Bholanath Divatia B.A.C.S.

Price Re. 1-0-0. Postage 0-2-0.

LIGHT OF INDIA

OR

SITA.

Character of the heroine of the great Hindu epic Rāmāyana.

Described in verse

From various sources.

Price Re. 1-0-0. Postage 0-2-0.

All the above books to be had from Narayan Hemchandra. Ahmedabad.

N. M. & Co.

Bombay. Kalbadevi Road.

The above three books are bound together and published under the title of

"SPECIMENS OF VIRTUE."

PRICE Re. 1-0-0. POSTAGE 0-2-0.

OPINIONS ON "SPECIMENS OF VIRTUE."

It has been a pleasure in looking over the two dainty little works you sent me "Specimens of Virtue" and "Sayings of Sages" to find in them so much sound instruction. The former of the two seems to me specially suited for family reading and for use

રી પાસે એવી યુક્તિની ખોટ નથી. આ વાતનો વિચાર કરી કરોને હું હમણાં ગાંડી થઈ નથી એજ આશ્ચર્ય છે. ”

જુવાને કહ્યું, “ શોભના હું હવે સાંભળી શકતો નથી, જેને જોઈને આજે પણ મારી આશા પૂર્ણ થતી નથી, જેને પ્રેમ કરીને હજી પણ મારો પરિત્રાપિત થતો નથી, જેથી માફ આપું હૃદય પૂર્ણ છે, તેના મોઝે આજે અવિશ્વાસ નીકળેલો એ સહન થતો નથી, એના કરતાં વજી પણ મને વધારે લાગત નહિ. ”

વિચારીને પ્રેરે વાક્યો શોભનાનાં હૃદયમાં ખુર્યાં, સ્વામીના પગ પકડીને શોભના બોલી, “ નાથ, મારા આ પાપનું શું પાપશ્રિત કરશે ? હું રહીશ, તો તમને સુખ મળતાર નથી. આજીવન્ય ધિક્કારવાળું મન રહેશે, ત્યાં સુધી કોઈને પણ સુખ થશે નહિ, મને મરવા દો, હું આ પ્રાણ અપીને મારા પાપનું પાપશ્રિત કરીશ. ”

જુવાન શોભાને હજી પણ હૃદયમાં ક્યાં રાજે તે શોધતે મેળવી શકતો નહોતો, હજીપણ તેના પ્રેમનો ઉચ્છ્વાસ કોઈરીતે ઓછો થયો નહોતો, શોભનાની વાતથી તેનું મન પીગળી ગયું, તેણે આંસુ લોહીને કહ્યું, “ શોભના, જે મેં કહ્યું તેને માટે કંઈ મનમાં લાવતી ના, તોવ કષ્ટથી જે બહાર નીકળ્યું છે. તમે હૃદય બોલીને કહ્યું છે તે હીક કહ્યું, તેમાં કષ્ટમાં પણ હું સુખ અનુભવું છે. તમને ધીજીને જે કંઈ કહેવાનું હોય તે ખુલેખુલું કહો, કંઈ પણ છુપાવશો ના. ” શોભના બોલી, “ આજે બ્યારે મન ઉઘાડ્યું છે, ત્યારે કંઈ પણ છુપાવીશ નહિ, તેનાથી મારા નસીબમાં ગમે તે થાઓ તે હું વગર આનાકાનીથી સહન કરીશ, મેં કહેવાનો સંકલ્પ કર્યો છે, તે બધું સાંભળીને પાપીયણું પછી ચરણમાં જગા આપો તો હીક, નહિ તો મરવામાં મને કંઈ પણ બય નથી. ખુબજવાર રાત્રે આવે દહાડે મેં મરવાની ઇચ્છા કરી છે, તે ઇશ્વર જાણે છે. ” આવું કહીને શોભનાએ આંખનાં આંસુ લુછ્યાં, જુવાન વ્યથિત ચિત્તવાળો થઈને તેની વાત સાંભળવાની રાહ જોવા લાગ્યો.

શોભનાએ પોતાને સાવચેત કરીને પાછી તે કહેવા લાગી, “ નવા વિવાહના પછી તમે સાંજે ઘરમાં આવીને મને જોવા માટે જેવા આતુર થતા હતા. તેવા હમણાં તમને કેમ જોતી નથી ? હમણાં તેને બહુ દોષે કોને સાંજે નહિ જોવાથી વ્યાકુલ થાઓ છો ? મળી કોને જોવાથી ખેદિત સુખ સ્વર્ગીય પ્રયુક્ત થાઓ છો ? આજે જે વખતે તમારી તે

છપ્પી અધિભાવે માટે મને ચિત્તકર થવાની ઇચ્છા ઉત્પન્ન થઈ છે, તેમ જો થઈ હોત તો હું ભમને તે ચિતારાધ. ” હેખાડી શકત, પણ ચિતરી શકી નહિ, તમારી તે જેવી મારા મનમાં અંકિત થયેલી છે. માલતીની જેડે વાતચીત કરતાં કરતાં કેવા ભાવથી વિહ્વલ થઈ પડે છે તે કહીને સમજાવી શકતી નથી. તમારી દરેક વાતમાં, દરેક વ્યવહારમાં, પ્રત્યેક ભાવમાં માલતીના ઉપર તમારો પ્રેમ મને હેખાડીને, મને જીવતી બાળે છે. દરેક પગલે હું સમજી શકું કે માલતી અને હું તમારી પાસે કેટલા નજીક છું. મારી પાસે તમારું પહેલાનું મનનું હૃદયનું હસનું વિકાસ પામતું હતું, મારી આગળ તમે પોતાને જીવાવતા નથી, માલતી ન હોવાથી તમે સુખનું થઈ જાઓ છો. ”

જુવાને કહ્યું, “ માલતીને જોવાથી મને સાફ બાજે છે, માલતીને હું આજે છું તે તમારી પાસે કહી-પણ અચીકાર કરતો નથી, કદી પણ કહીશ નહિ, પણ તમે તમારી પોતાની કલ્પનાથી રોહીથી તેને જેવી ઉચે ચલાવો છો, તેમાં કંઈ પણ તે નથી. તમને શીરીને સમજાવું તે હું કંઈ પણ ધારી શકતો નથી, જે વિશ્વાસ રાખો. — ”

સ્વામીને છેલ્લું વાક્ય પૂરું નહિ કરાવતા શે બોલી, “ એક વાત તમને મેં કહી નથી, તે પણ પાવીશ નહિ, માલતીના વિવાહનો સંબંધ થયો, તેમાં બહાના કાઢીને હજી પણ તેને પરજાવી નહિ. એ પણ મને સદેહ વધવાનું કારણ થયું છે. ”

જુવાન આશ્ચર્ય બનીને બોલ્યો, “ તે શું ! માલતી જેને પરજાવા ઇચ્છે છે, તેના સંબંધ થયા પછી તે પરદેશમાં કામને માટે ગયો છે, એ ત્રણ વર્ષ થયા હજી તે આજે નથી, આવે એટલે વિવાહ ધરો, માલતીની ઇચ્છાથી ધીમ્મની સાથે વિવાહ કરવાની ઇચ્છા કરી નહિ તેથી શું તેમાં પણ તમે પ્રેમ જોયો ? ધર્મા માણસને કેવો અધિભાવ કરે છે ! ”

શોભના શરમાઈ ગઈ, પોતાની જાલ પોતે જોઈ, જુવાને ફરી કહ્યું, “ શોભના ! તમે આવો વિચાર કરીને પોતે પોતાનું ખરાય અસુખનું કારણ થાઓ ના. મને પણ હવે આવી રીતે જખમી કરશો ના, કહો—હું શું કંઈ જેથી તમારો અવિશ્વાસ દૂર થાય ? જે/કરવા કહો તે હું હમણાં કરું. પવિત્ર પ્રેમના સોમન આધારે કહું છું કે તમારા શિવાય હું ખીજ કોઈને પણ જાણતો નથી. શોભના, હું માલતીને છોડીને સર્વદા રહી શકું છું, પણ એક પળ પણ તમને ન જોઉં તો મને

હુમ થાય છે. જ્યાં સુધી હું બહારના કામકામમાં રહું છું, ત્યાં સુધી શું કોઈની વાત મનમાં નબળા રહે? મને માટે બાકુલ ભાવથી બધાં કામ વિતરી નહીં હું? કામી છપી મનના એકાંત ઓરડામાં ધ્યાનમાં બેઠાને પાછું મનમાં બળ પાડું છું? શોભના શોભના! તમે હવે મને અવિશ્વાસ કરીને જામ આપ શો ના. શોભના, મારા હૃદયને આવા નિર્દય ભાવથી હવે ચીરસો ના.”

મનની બાકુલતાથી જીવાને તેના ચરણ પર હાથ મૂક્યા તેથી શોભના ચમકીને તેના હાથ પોતાનાં પગ ઉપરથી લઇને છાતીપર મૂક્યા, પૃથ્વી તેની આ બમાં ફરવા લાગી, તેને બહુ સ્વપ્ના જેવું ભાસવા લાગ્યું. શોભનાએ પોતાના જેની જગતમાં ખીજા કાંઈને પણ સુખી નોંધી નહિ, શોભના સમગ્ર કે મારો પિત્તાર ભરેલી કલ્પનાના પ્રતાપથી જ પોતા દોષથી સ્વામીને દોષી કર્યો છે. શોભનાનું હૃદય અનુતાપથી પૂર્ણ થયું. સ્વામીની છાતીપર મોં મૂકીને શોભના રોવા લાગી, મનમાં ક્ષમાની પ્રાર્થના કરી, પણ કહેવામાં હિમ્મતવાન થઈ નહિ. જીવાને તેના મનના ભાવ તથા, નવ્ય કે તેના બધા સંદેહ દૂર થયો છે, હવે આવેશભાવ તેના મનમાં આવશે નહિ. તેથી સુખ-ભિન્ન થઈને બેઠે જણા મૂંઝાં બેસી રહ્યાં.

બેઠામાં માલતી એકદમ ઓરડામાં આવી, હતીને એક શુભાગનું ફૂલ જીવાનના હાથમાં આપીને બોલી, “જુઓ, જુઓ, આજે તમારે માટે કેવી પેક નવી વસ્તુ લાવી છું, મારા પેલા સદાશુભાગના મડપર આજે નવું ફૂલ ખીલ્યું છે.”

પેલો શોકતુર ઓરડા માલતીના હાથમાંથી ઉઘડવસિત થયો. માલતીના અગ્નિ-સરળ હર્ષના ભાવથી જીવાનની આંખમાં ઝળઝળીઆ આવ્યાં. માલતી ઓરડા તેમાંનું કંઈ નજીવી નહોતી, તેને લઈને જ તેના ભાઈને જેટલી વિપતિ છે, તેને ચાહે છે તેથી જ આજ રમેશ અસુખી છે, રમેશ શોભના અસુખી છે, તેને માટે જ તેઓને આટલી વેદના છે. જીવાને તે સરળ માલિકાની તરફ જોઈને હર્ષ-વિષાદ ભાવથી જરા હસીને શુભાગનું ફૂલ લઈને સુગંધવા લાગ્યો.

પાછી આગ સળગી, શોભનાએ તે હસતું જોયું, તે હવે પોતાના સંકેપ સ્થિર રાખી શકી નહિ. મનુષ્ય આત્મ વિરોધી અસ્થિર મનનો છે. ઘોડી પગની આગ-મગ્ન શોભનાએ ધાર્યું હતું કે મારા મનમાં હવે આવા સંદેહને કદી પણ જગા મળશે નહિ, પણ શામાટે તે પાછો આવ્યો તે પોતે સમજી નહિ. રમેશની ઘણીવા-

નારાયણ હેમચંદ્રનાં નવાં સી ઉપ-યોગી પુસ્તકો.

જનહિતકારિણી સીઓ—જેમાં યુરોપ અમેરિકાની લોકતંત્ર બહુ કરનારી આઘ્યોના રસમય દૃશ્ય દૃકા જીવન ચરિત્રો આપ્યા છે. ક્રીમત ચાર આના પોર્ટ્રેજ અડધો આનો.

સદ્વર્તનશાલિ સીઓ—જેમાં આપણા દેશની તેમજ યુરોપ અમેરિકાની સદ્વર્તનશાલિ સીઓનાં જીવન ચરિત્રો આપ્યા છે. ક્રીમત ચાર આના પોર્ટ્રેજ ૦૧ આનો.

સીતાચરિત—જેમાં શ્રીરામચંદ્રની પત્નીનું રસમય ચરિત્ર આપ્યું છે. ક્રીમત ચાર આના ટપાલ ૦૧ આનો.

સીતા વનવાસ—(આજીત ખીજ) તે પુસ્તકમાં સીતા રાજગાદી ઉપર બેઠા પછી ફરીથી રામચંદ્ર વનવાસ આપ્યો તેનું વર્ણન છે. તેની પહેલી આજીત ફક્ત બે મહીનામાં ખપી ગઈ હતી, ક્રીમત ૪ આના ટપાલ ૦૧ આનો.

ભરતપ્રભા (સીતા)—આ પુસ્તક સીતાચરિત અને સીતાવનવાસ બેગા બંધાવ્યા છે. તેમાં સીતાનું પૂર્વ જીવન ચરિત્ર છે. ક્રીમત ૮ આના પોર્ટ્રેજ ૧ આનો.

સતી સીઓ—આ પુસ્તકમાં આપણા દેશની તેમજ યુરોપની સતી સીઓના જીવન ચરિત્રો છે. ક્રીમત ૪ આના. પોર્ટ્રેજ ૧ આનો.

સીઓનાં સારાં કામ—આ પુસ્તકમાં નાના નાના જીવન ચરિત્રો આપ્યાં છે, જેમાં કેટલીક પરાપકારી, કંતવ્યપરાયણ સ્વદેશહિતવાદી, પ્રમાણિક વગેરે સીઓના દૃશ્ય જીવન ચરિત્રો છે. ક્રીમત ૪ આના. ટપાલ ૦૧ આનો.

હિંદુ સીઓનાં યશોગાન—જેમાં આપણી પ્રાચીન સીઓનાં દૃશ્ય જીવન ચરિત્ર વેદ, ઉપનિષદ પુરાણ વગેરેમાંથી સંગ્રહ કરીને પ્રકટ કર્યાં છે. ક્રીમત ૪ આના. ટપાલ ૦૧ આનો.

સ્વદેશ પ્રેમી સીઓ—જેમાં સ્વદેશ પ્રેમી સીઓના જીવન ચરિત્ર છે. જેને પોતાના દેશને માટે ઘણી લડાઈઓ કરીને પોતાના દેશની સ્વતંત્રતા સાચવવામાં જે કંઈ કંઈ વેઠ્યા છે તેનું વર્ણન છે. ક્રીમત ૪ આના. ટપાલ ૦૧ આનો.

સી હિત શિક્ષા—જેમાં સીઓના કંતવ્ય સંબંધી વિષય લખ્યા છે. સીઓએ કેવી રીતે પોતાના મરની, છોકરાંની સભાળ લેવી તેનું વર્ણન કર્યું છે. ક્રી-

ચિથોદર પાદરજીનું જીવનચરિત્ર ગા, જોનરે ૧૬ મિલનું જીવનચરિત્ર ગા.

મત ૬ આના ટપાલ ગા આનો.

મા અને ઠોકરાં—(બીજી આશ્રિત) આમાં ઠોકરાંને કેવી રીતે માણસાધમાં આજીવા, કેવી રીતે બાળકને સદૃશ્યનું શિક્ષણ આપવું એ વિષય સંવાદ રૂપે લખાણ કર્યું છે. આની પહેલી આશ્રિત બે મહીનામાં ખપી ગઇ હતી. કીમત ૪ આના. ટપાલ ગા આનો.

કેવી રીતે બાળકને સદૃશ્યનું તથા મનનું શિક્ષણ આપવું—આમાં બાળકને નીતિ સંબંધી શિક્ષણ આપવાની પદ્ધતિ દેખાડી છે. નાના બાળકને કેવી રીતે સદૃશ્ય કરવા એ વિષયની સૂચના આપેલી છે. કીમત ૪ આના. ટપાલ ગા આનો.

કેવી રીતે વંશમાં સારાં ઠોકરાં ઉત્પન્ન કરવાં—આ પુસ્તકમાં સારાં ઠોકરાં ઉત્પન્ન કરવાના કેટલાક કુદરતી નિયમો બતાવ્યા છે. તે પ્રમાણે ચાલ્યાથી જરૂર સારાં વિકાસ સદૃશ્ય બાળકો થશે તેમાં સંદેહ નથી. કીમત ૬ આના. પોસ્ટેજ ૧ આનો.

શિક્ષણ ચર્ચા—શિક્ષણ એ શું છે. શિક્ષણ કેમ આપવું વગેરે બાળકને શિક્ષણ આપવા સંબંધી ચર્ચા કરી છે. કીમત ૬ આના. ટપાલ એક આનો.

નારાયણ હેમચંદ્રનાં નવાં જીવન ચરિત્રનાં પુસ્તકો.

આર્થજીવન ચરિત્ર માળા—જેમાં હિંદુઓનાં પ્રાચીન મહા પુરુષોના દૃષ્ટાંતો જીવન ચરિત્ર આપ્યા છે. તેમાં બધા મળીને ૭ જીવન ચરિત્ર છે. કીમત ૬ આના પોસ્ટેજ ૧ આનો.

સ્વદેશ પ્રેમી પુરુષો—આમાં વીર પુરુષોનાં દૃષ્ટાંતો જીવન ચરિત્રો છે. જેને પોતાના દેશને માટે લઘાઇઓ કરીને દેશની સ્વતંત્રતા સાચવી છે તે મહા પુરુષોના જીવન આપ્યા છે. કીમત ૬ આના. ટપાલ ૧ આનો.

ક્રાંતિરૂપી મિલનું જીવન ચરિત્ર—જેને આખી હિંમતસુધી સ્વતંત્રતાપ્રાપ્તિની સેવામાં ગાળી છે, તેનું વર્ણન આપ્યું છે. પરીપકાર કરવામાં તેની અથાક મહેનતનું ચિત્ર છે. કીમત ૭ આના. પોસ્ટેજ એક આનો.

જૉન રુઝવર્થ મિલનું જીવન ચરિત્ર—જે ઓગણીસમી સદીનો એક મોટો શીલાસકર થઇ ગયો છે તેને જગત ઉપર શો ઉપકાર કર્યો છે તેનું ચરિત્ર આપ્યું છે. કીમત ૮ આના. પોસ્ટેજ એક આનો.

નારાયણ હેમચંદ્રનાં પુસ્તકો

મલવાનાં ઠોકરાં

અમદાવાદ

—કંપાની પાસે

જુબાઈ કાલકાંઠેથી રોડ, એન. એમ. એન્ડ કંપની

તથી જે કાળ કશું હતું, રમેશના જરા હસવાથી તે હસી ગયું. એવું પ્રેમભય, એવું સ્વપ્નભય—હસવું રમેશના સુખમાં શોભનાએ કદી પણ જોયું નહોતું. રમેશ ખરેખર પોતાના મન સમજતો નથી, નહિ તો આજુ હસવું તે કેમ હતું ? કોઈ વખતે તો શોભનાના કપાળમાં તે બન્યું નથી; એવું મધુર હસવું—એવું પ્રેમમાં જડેલું, આદરથી સુમાર્જિત પ્રેમમાં સુરન્વિત હસવું તો શોભનાના કપાળમાં કદી આવ્યું નથી. શું રમેશ શોભનાને આટલીવાર થયા હવના કરીને જીલાવતો હતો ? નહિ, તેમ, નહોતું, રમેશ પોતાના મનના ભાવ પોતે સમજતો નહોતો. રમેશ, ખરેખર શું તમે હવે શોભનાનો નથી ? ખરેખર શું તમે માલતીના છો ? રમેશનું તે હસવું શોભનાના મનમાં ભગવાનના અંશ, તેના હૃદયમાં પાછી વજ્રગિન સળગી હતી.

પ્રકરણ ૩ જી.

તે દહાડેથી શોભનાને સેકંડો જનના દુઃખ થવા છતાં પણ તે કહેતી નહોતી. કોઈ વખતે સંદેહથી, કોઈ વખતે અનુતાપથી તેનું હૃદય ચલિત થવા લાગ્યું. પણ તેણે મનમાં ને મનમાં તે સહન કરવાને દૃઢ નિશ્ચય કર્યો હતો. માલતી તેમાંનું કંઈ જ નહોતી. તેને લઇને તેઓની નાની પૃથ્વીમાં કેવો પલવ ચાલે છે તે વિશે કંઈ તે જાણતી નહોતી, તેથી તેનું હસવું સુખ હસવાથી દૂર થયું નહિ. કોઈ કોઈ વખતે ઝુંપડીના અધકાર તે જ્યોત્સ્નામયી બાળિકાને પણ સ્પર્શ કરતો હતો. શોભના તેની જોઈ હસતી હસતી જમીયામાં ફરતી નહોતી, હવે તે સતા કુકડી રમવાને બહાને માલતીને છેતરોને રમેશની આગળ નાશીને માલતીને ઠાતી નહોતી, માલતીના કૂંચે તોડીને હવે માલતીને રાવાડતી નહોતી. માલતીની જોડે બે બનાવ કરીને પછી તેને મેળવી દેવાવા થઇ નહોતી—રમેશની રાતની વાત કહીને હવે તેને હસવતી નહોતી—આજ કાલ શોભના ઘણી મંભીર એ ઘણી દલગીર હતી. શોભના કહે છે કે હવે તે છોકરવાદી કરવાનો વખત નથી. શું સર્વદા છોકર રહેવું જોઈએ ? શું નિરંતર રમતા ફરવું જોઈએ ? લતી તેના કહેવાનો અર્થ સમજી શકતી નહોતી. લતી અવાક થઇને વિચાર કરતી હતી કે આ શું ? શું નિરંતર રમીશું નહિ ! નાના ઠોકરાં વાય શું કોઇને પણ રમવું નહિ જોઈએ માલતીનું લગ્ન થયાથી તેની રમત શું બી

માલતી તેમાંનું કંઈ પણ સમજી શકતી નહોતી, તે તેની મરફતી કરે છે તેનું ધારીને તે હસીને શોભનાને પણ હાથપાવનાં યત્ન કરતી હતી, શોભનાના ખારા કૂંચો તોડીને તેને ખારતી હતી, તેમાં પણ શોભનાનું ગંભીર ખેદિત મુખ પ્રકુલ ન થયાથી માલતીની તે વેળાએ ચમક ભાંગતી, તે વેળાએ તે અધકારે તેને પણ સ્પર્શ કર્યો. ખરેખર શોભના મોટી યધ છે, હવે તે રમશે નહિ, તે હવે હસશે નહિ, તરત માલતી પણ ખેદિત થઈ પડી-તેને શું આવતું, છુ-પાછને શાંતી હતી તે લાંથી મૂંગી મૂંગી જતી રહે-તી. વનમાં ફરીને પાછી હસતી હસતી આવતી, આવીને જો રમેશને જોતી, જો રમેશને પ્રકુલ જોતી તો બધી ખુશી થતી હતી, નહિ નો ખેદિત જોયાથી સ્તંભિત થઈને વિચાર કરતી. તે જાણતી હતી કે જોએ મોટી થવાથી સંસારી થ-ઈને ગંભીર થાય છે દલગીર રહે છે; તે તેણે શોભનાની પાસેથી સાંભળ્યું હતું. શોભના-માં તેણે તે જોઈ હતું, પણ રમેશમાં વળી તે ભાવ કેમ આવ્યો ? તે જોઈ સાંભળીને દલગીર થઈને કં-ઈન ખાતા સ્થળ જતી હતી. રમેશને પ્રકુલ જોયા-ને તે બધી બકતી, બધી વાનો કરતી, પણ દલગી-નમાંથી જોલવાની હિમ્મત કરતી નહોતી. એક દાડા રાત્રે સ્તાં સ્તાં વિચાર કરીને દડ નિશ્ચય કે આ વખતે દલગીર થયલા જોઈશ, તો રમે-ને તેનું કારણ પૂછીશ. તેથી મારા નસીબમાં ગમે પાએ. થોડા દિવસ પછી રમેશને દલગીર દીકા, નુ તેને કંઈ પૂછ્યું નહિ, તેથી તેની પ્રતિજ્ઞા કર્યાં ૧૪ ? તે પ્રતિજ્ઞા પૂર્ણ કરી શકી નહિ, તેને પૂછી શકી નહિ. બધીવાર પછવા જતાં શોકાઈ, છેલ્લે પછી ન શક્યાથી ખેદિત અત્યંતકારણથી ઝુંપડોમાંથી કળીને નદી કિનારે શાંતી બેઠી. થોડીવારે એકદમ કાં લાં આવી પહોંચ્યો, માલતીને એકલી જો-તમાં શાંતી જોઈને આશ્ચર્ય પામ્યો અને દલગીર , ધીરે ધીરે રહેલો તેના ખભા ઉપર હાથ ને જોલ્યો, “ આ શું માલતિ, અહિં શામાટે છે ? ” માલતીએ તે કંઈસ્વર ઝાળખ્યો, માલ-મુખ ફેરવીને જોયું, માલતી હવે ચૂપ રહી શકે, માલતીને આંસુના પ્રવાહ ઉઠ્યો. શા-પાતે હવે છે તે માલતી પાતે સમજી શકી ન-તે રમેશને શું સમજાવે ? રમેશે ધીરે ધી-રે બોલીને ફરી પૂછ્યું, “ માલતિ, શામાટે શોભના શું તેને ઓડાવે છે ? ”

ડાકડર સામ્યુઅલ જનસનનું જીવન ચરિ-ત—તે જાહેર લખનાર તથા મોટો પંડિત થઈ ગયો છે. તે ગરીબ અવસ્થામાં કેવી રીતે લખાણો લખતો હતો તથા તેને જગત ઉપર શો ઉપકાર કર્યો છે તેનું વર્ણન કર્યું છે. કીમત ૬ આના. પોર્ટ્રેટ એક આનો. થિયોડોર પાર્કરનું જીવન ચરિત—તે અમેરિકા-માં એક ગરીબ ખેડૂતના પેટે જન્મ્યો હતો તેને ધર્મ જગતમાં ઘણો ઉપકાર કર્યો છે. ગુલામગીરી કાઢી ના-ખવાને ઘણો યત્ન કર્યો છે. તેના રસમય જીવન ચરિત-તના ઘણા પુસ્તકો થયા છે. તેનું જીવન ચરિત જાણ-વાની ઘણી જરૂર છે. કીમત ૮ આના. પોર્ટ્રેટ એક આનો.

કેશવ ચરિત—તે ખંડાલમાં થઈ ગયો છે. તેની તરફથી ધર્મ જગતમાં ઘણો લાભ થયો છે તેનું સવિ-સ્તરવાર વૃત્તાન્ત આપ્યું છે. કીમત ૬ આના. પોર્ટ્રે-ટ એક આનો.

સર ચાર્લસ મેટકાફનું જીવન ચરિત—તેણે આપણા દેશપર ઘણો ઉપકાર કર્યો છે તેને વર્તમા-નપત્રનું છુટાપૂછું આપ્યું છે. તેના ઘણા ગુણો અનુકરણ કરવા જેવા છે. કીમત ૮ આના પોર્ટ્રેટ એક આનો.

સદ્વર્તનશાલિ પુરુષો—જેમાં ૫૦ સદ્વર્તન શાલિ પુસ્તકોના ટૂંકા ઉદાહરણ આપે છે. જેઓએ લોકો ઉપર કંઈ ઉપકાર કર્યો છે તેનું વર્ણન કર્યું છે. કીમત ૬ આના પોર્ટ્રેટ એક આનો.

નારાયણ હેમચંદ્રનાં નવલકથા વગેરેના પુસ્તકો.

૧ કાવ્યચર્યા—જેમાં કવિતા એટલે શું, કાવ્ય કેને કહેવાય, કવિ અને ચિત્રકરની સાથે તુલના વગેરે ક-રીને કાવ્યનું વિવેચન કર્યું છે. કીમત ૬ આના. પોર્ટ્રેટ એક આનો.

૨ સંગીત ચર્યા—જેમાં સંગીત એટલે શું, સંગી-ત કેને કહેવાય, રાગ રાગિણીની સમજ વગેરે પ્રાચીન અને હાલના સંગીતનું વિવેચન કર્યું છે. કીમત ૬ આના. પોર્ટ્રેટ ૧ આનો.

૩ નાટ્યચર્યા—જેમાં નાટક કેવા જોઈએ, નાટક બનાવવાના પાત્રો કેવા જોઈએ, નાટક બજાવવા સં-બધી જ્ઞાન વગેરે વિષય પર વિવેચન કર્યું છે. કીમત ૬ આના પોર્ટ્રેટ ૧ આનો.

૪ હૃદય ચિકિત્સા—જેમાં નાની નાની પાંચ જુદા જુદા પ્રેમની નવલ કથા છે. કીમત ૬ આના પોર્ટ્રેટ એક આનો.

૫ દુર્ગેશનન્દિની—એ એક સર્વોત્કૃષ્ટ બંગાલી બાપાની નવલકથાનું બાપાન્તર છે. તેમાં ખરા પ્રેમનું ચિત્ર આપેલું છે. કીમત ૮ આના. પોરટેજ એક આનો.

૬ શરતચંદ્ર—જેમાં એક પતિવ્રતા સ્ત્રીનું આયે-કુબ ચિત્ર આપેલું છે તે એક નવલકથા છે. કીમત ૮ આના. પોરટેજ ૧ આનો.

૭ વિષવૃક્ષ—તે એક બંગાલના પ્રખ્યાત નવલ કથા લખનાર બંગીમચંદ્ર ચટ્ટોપાધ્યાયની નવલ કથાનું બાપાન્તર છે જેનું બાપાન્તર Poe Taisoon Tree. નામથી થયું છે તેની બંગાળી દસમી આજ્ઞતિ ઉપરથી આ બાપાન્તર કર્યું છે. તેમાં ખરા પ્રેમનું ચિત્ર આપેલું છે. કીમત ૮ આના. પોરટેજ ૧ આનો.

૮ વૈદ્યકન્યા—એ શેક્સપિયરના All's Well that ends well. નામના ટ્રાઝકની વાર્તા છે. તેમાં પણ ખરા પ્રેમનું ચિત્ર આપેલું છે. કીમત ૬ આના. પોરટેજ ૧ આનો.

૯ ઉભરાઈ જતો પ્રેમ—જેમાં એક પ્રેમીએ પોતાની પ્યારીના મરણ પછી જે જે મનમાં ઉભરા આવ્યા છે તે બધા કાઢ્યા છે. તે બધાં વાંચવા લાયક છે, કીમત ૬ આના. ટપાલનો એક આનો.

૧૦ ઉત્તરરામચરિત—તે મહાકવિ ભવજીતિન ઉત્તરરામચરિતના ઉપરથી વાર્તા લખી છે. તે કરુણાની ખરી મૂર્તિ છે તેમાં પ્રેમનું એવું અધું ચિત્ર છે કે તે વાંચતાં વાંચતાં રોડું આવે છે. કીમત ૮ આના, ટપાલનો એક આનો.

નારાયણ હેમચંદ્રનાં નવાં પરચુરણ પુસ્તકો.

કેવી રીતે પોતાની ચઢતી કરવી ?—આમાં પોતાની ઉન્નતિ કરવાના ઉપાયો બતાવ્યા છે. કેવી રીતે મોટા થવાય, કેવી રીતે પ્રખ્યાત થવાય વગેરે બાબત તું વિવેચન કર્યું છે. કીમત ૬ આના. ટપાલ ૦૧ આનો.

કેવી રીતે દેશની ચઢતી કરવી ?—આમાં દેશની ગરીબાઈ, દેશની ગરીબાઈનું કારણ, શાથી ગરીબાઈ બ્રહ્મી થાય વગેરે વિષય પર વિવેચન કર્યું છે. કીમત ૬ આના. ટપાલ ૧ આનો.

અંગ્રેજીની પાસેથી શીખવાના ગુણ—આમાં અંગ્રેજી પાસેથી આપણે શું શું શીખવું જોઈએ તથા શું શું અનુકરણ ન કરવું જોઈએ તેવી ચર્ચા કરી છે. મૂલ્ય ૬ આના. ટપાલ એક આનો.

રમેશ જાણુતો હતો કે શોભના ચીડાબાઈ માલતી રૂવે છે. માલતીએ ધણી મુશ્કેલીથી આંખનાં આંસુઓ રોકીને બોલી, “ હવે શોભના—ચીડાવતી નથી. ” એવા દલગીરી ભરેલા અવાજથી તે બોલી હતી કે રમેશ ચમકીને બોલ્યો, “ ત્યારે તેને શેનું દુઃખ છે માલતી ? ” માલતીએ ધીરે ધીરે કહ્યું, “ ચીડાવતી નથી તેથી જ મને કષ્ટ થાય છે. ” રમેશ હસીને બોલ્યો, તેથી જ તને આટલું દુઃખ છે, ત્યારે હું ચડાવવાને કહીશ; ચાલ ત્યારે તેની પાસે લઈ જઈશ. ”

માલતી ઉઠી નહિ, માલતી હસી નહિ, માલતી દલગીર મનથી ત્યાં બેસી રહી, માલતી વિચાર કરવા લાગી, “ શી રીતે રમેશનું દલગીરીનું કારણ પૂછું. ” માલતીને આ વખતે પોતાની ઇચ્છા પૂર્ણ કરવાનો એકદમ લાગ મલ્યો, અચકાતી અચકાતી અતિ ધીરે ધીરે અતિ મૃદુ સ્વરથી બોલી, “ બોજું એક કારણ છે, બાઈ, તમને શું થયું છે, કેમ હવે આખો દહાડો પહેલાના જેવા વાત કરતા નથી, શું મેં કંઈ દોષ કર્યો છે ? ”

માલતીના સરળ પ્રશ્નથી તેના તે સશકિત બાઈ સ્ટુટ જડિમા—જડિત પ્રશ્નથી રમેશની આંખમાં ઝળીઆં આવ્યાં, એક આંસુનું ટીપું ધીરે ધીરે તેની હાથમાં પડ્યું, તેથી માલતીનું હૃદય સ્તા થયું, સુખ સંકાઈ ગયું, માલતીએ ખચીત કંઈ અપરાધ કર્યો છે, નહિ તો કેમ તેના કહેવાથી રમેશ આંખમાંથી આંસુ પડે ? માલતીનો બધો સંકોચ થયો. હવે તે યૂગી બેઠી નહિ—આતુરતાથી ફરી માલ બોલી, “ બાઈ, મેં શો અપરાધ કર્યો છે તે કહો ? બાઈ તમે ગુસ્સે થયા ? ” ગુસ્સે થશે ના—કહો, ૦ મેં શો અપરાધ કર્યો છે—” જુવાને તેની આતુરતાને કહ્યું, “ માલતિ, તે તો કંઈ અપરાધ કર્યો. ” માલતી બોલી, “ ત્યારે કેમ તમે આગળ મારી જોડે વાત કરતા નથી ? શા માટે આ જોડે વાત કરતાં કરતાં રાયા ? ”

સુખથી જ માણસ હસે છે તેમ નથી, હો આગમજ પણ દીવો તેજથી બળે છે—અવિનળી ચમકે છે. આને જુવાન છોકરીના થી અતિ દુઃખમાં પણ હસીને બોલ્યો, “ હું તારે માટે હસ્યો ? નહિ કેવા દુઃખથી ગળનો તે આવ નથી, કેવા દુઃખથી આ બમાંથી આંસુ પડ્યાં તે તું શું સમજે આજ તારા જેવી અદાન છોકરી તે શી

માલતી ?”

માલતી નાની હોવા છતાં પણ માલતી સ્ત્રી છે, નાના દુઃખમાં દુઃખી, વ્યથામાં વ્યથી, ન ચતા રહી ની નહોતા. વર્ષો કંઈ સમજે કે ન સમજે, પાર-જુ દુઃખ સમજવાની વખત સ્ત્રીઓનાની રહેતી નથી. ખીજ સર્વ વિષયમાં નાની છોકરીઓ રહેવા છતાં પણ તે વખતે સો વર્ષની ડોશી પણ તેના જેવા હૃદયની સાથે ખીજનાં હૃદય દુઃખ સમજવાને સમર્થ થશે નહિ. ખાલિકા માલતી આજે ગંભીર પ્રેમના જેવી બોલી “ભાઈ, શું હું તમારી વાત સમજી શકતી નથી? નાના છોકરાં! આજે ત્રણ વર્ષની પહેલાં એક દહાડો કેવી ખીજ રીતે ધારીને મને તમારા મનની વાત કહી હતી? હું શું હમણું તેના કરતાં મોટી થઈ નથી કે બાદ ?”

પૃથ્વીમાં યથાર્થ વ્યથાનો વ્યથી મળવો અતિ દુર્લભ છે. એક સુંદર શુભાગ્ય જોઈને કાણ સાવચેતીથી લેતું નથી? તેને કાણ ચાહતું નથી? કેમકે તેનાથી આંખની તૃપ્તિ થાય છે, તેનાથી પોતાને સુખ મળે છે-પણ તે શુભાગ્યનું ફક્ત સૂક્ષ્મ ગયાથી કાણ તેને માયા-દૃષ્ટિથી પણ એકવાર ચાહીને જુએ છે? કેટલાની આંખમાંથી તેને માટે અઘૂંચિત શોકાશ્રુ પડે છે? તે પછી નથી તેથીજ અઘૂંચિત આંસુનો આટલો આદર ને સંસ્કાર પ્રેમનો આજે આદર છે. સર્વને તુરંજ પણ લોકો તે મેળવવા ઇચ્છે છે-તેમાં લોકો ટલા મુગ્ધ છે. રમેશ પણ માણસ છે, તે પણ તે લિતા ઊડવા પામ્યો નહિ-તેનું હૃદય-હાર ઉઘડી, એક જાણ વ્યથાનો વ્યથી મેળવવા માટે તેનું હૃદય આટલું થયું, તેણે કહ્યું, “શું મારા દુઃખની સાંભળશે, માલતી? જેનાથી મને સુખ છે, તે જ માલતી, માઈ દુઃખ છે, શોભના આજકાલ ના તેજથી પોતે પણ અસુખી છે, મને પણ સુખી કરે છે.”

કહીને જીવાને ટૂંકામાં શોભનાનો સંદેહનો ક્ષો.

૧મો મૂંઝે મોંઝે પાપણ હલાવ્યા શિવાય બધું માલતીમાં હવે માલતીપણું નથી. સૂકાં હોઠ ધુજવા લાગ્યા. દીન દુઃખકારક દૃષ્ટિ શ્રમમાં માલતી રહી રહીને રોષ પડી. જીવાને પણ પો. નીરવે તે સાંજનો વખત સુખમયીનાના માં તે જળ મળી ગયું. આકાશમાં ચંદ્રમા તારા ઉદય થાય છે. તેઓ તે સુખ સ- , તે જોઈને રૂંધે હર્યા શામાટે ન હશે?

મા અને છોકરાં.

લખનાર નારાયણ હેમચંદ્ર.

ખીજ આટલિ કીમત ય આના. પોરેજ અડધો આનો.

જ્ઞાનસુધા લખે છે કે—“અવિરત ઉત્સાહથી જીવંત બાપાની તથા પ્રજાની સેવા કરનાર નારાયણ હેમચંદ્રના અનેક પુસ્તકોમાં આ એક મહામહત્વ ઉમેરો છે. છોકરાંનું જન્મથી આરંભીને જન્મના પૂર્વેથી પણ શારીરિક અને વિશેષ કરીને માનસિક સંવર્ધન શી રીતે કરવું તે એક નહાના કુટુંબમાં સંવાદરૂપે વાંચકવર્ગ આગળ મૂકીને ઉપદેશ વચનને રસિકતાનું રૂપ આપ્યું છે. આ પુસ્તકમાં દર્શાવેલા અકેક વિચાર ધણીજ ધ્યાનમાં રાખવા લાયક તથા અનુસરવા યોગ્ય છે. છોકરાં ઉછેરમાં એ મહા ક્ષણ પ્રત છે, અને તે પ્રત સાંજોપાંચ નિર્વિદ્ધ શી રીતે પાર પડે તેના વિધિ કાંઈક દિગ્દર્શન રૂપે આ પુસ્તકમાં ઉત્તમ રીતે બતાવ્યો છે. આપણી હાલની ગૃહસ્થાશ્રમની સ્થિતિ જે અધોગતિએ પહોંચી છે તેને ઉત્તર કરવાનું પ્રથમ, પણ આવશ્યક પગથિયું અદિધીજ છે. હાલ કેળવણી પામેલા પુરુષો પણ આ મહાન વાત ઉપર કેટલો અનાદર રાખે છે તે વિચારતાં આ પુસ્તકના વિષયનું મહત્વ જેટલું ન કેળવણી તેટલું જોઈએ. આ પુસ્તકમાંના વિચાર ઉત્તમ છે તે છતાં ધણીકને એમ લાગશે કે હેમાં શું નવાઈનું કહ્યું? એ બધું ખરું જ છે તો. પરંતુ એ પ્રમાણે વર્તન કેટલાં યોગ કુટુંબમાં થાય છે તે વિચારતાં આ શકાનું પોકળપણું જણાઈ આવશે. સ્વળ સંકેતને લીધે આ પુસ્તકમાંના મુખ્ય મુખ્ય ઉપદેશ વિશેષ પણ સવિસ્તર ચર્ચા અર્થે કરી સકાય એમ નથી. તેથી જેટલુંજ કહેવું બસ છે કે આ પુસ્તક દરેક પુરુષે, દરેક સ્ત્રીએ, વિશેષ કરીને જીવાને સ્ત્રી પુરુષે-લક્ષ્યપૂર્વક વાંચીને હેમાં બતાવેલા ઉત્તર લક્ષ્ય તરફ જવાનો હૃદ પ્રયત્ન કરવો જોઈએ છિયે; અને લક્ષ્ય ધણી જાણે છે માટે અસાધ્ય છે એમ કરી નિરુત્સાહ ન થતાં જેટલું અને તેટલું તે લક્ષ્યની સમીપ જવાય એ સુદ્ધિ રાખીને જીવન પથમાં ચાલતું જોઈએ, તેમ જ સારી વસ્તુ તો હમેશાં શ્રમ સાધ્યજ હોય, તે વાતો ધ્યાનમાં રાખી સર્વ ગૃહસ્થાશ્રમનું નાવ ચલાવનારાં દંપતી આ પુસ્તકમાંના વિચારનો લાભ લેશે. એવી હમારી બલામણુ છે.

ગાનરૂપા તા. ૧૦-૭-૮૮.

નારાયણ હેમચંદ્રનાં નવાં ધર્મ સં- બંધી પુસ્તકો.

ઉપનિષત—હિંદુઓના બ્રહ્મજ્ઞાનનું સર્વથા શ્રેષ્ઠ સામગ્રી ઉપનિષત છે. તેનું ભાષાન્તર આ પુસ્તકમાં આપ્યું છે. મૂળ અને ભાષાન્તર પાંચ ઉપનિષતના છે. કીમત ૬ આના. ટપાલ ૧ આનો.

આર્ય ધર્મ નીતિ—જેમાં આર્ય ધર્મના વિવિધ પુસ્તકમાંથી વચનો એકત્ર કરીને વિષયવાર ગોઠવીને છપાવ્યા છે. તેમાં નીતિનું મહત્વ બતાવ્યું છે. સંસ્કૃત અને શુદ્ધરાત્રીમાં પુસ્તક તૈયાર કર્યું છે. કીમત ૬ આના. ટપાલ ૧ આનો.

કર્તવ્ય કર્મ—જેમાં હિંદુ ધર્મશાસ્ત્ર પ્રમાણે શું કરવું અને શું નહિ કરવું તેનું સંસ્કૃત શ્લોકો અને શુદ્ધરાત્રીમાં ભાષાન્તર કર્યું છે. કીમત ૬ આના. ટપાલ ૧ આનો.

સાધન બિંદુ—જેમાં ધર્મસાધનના વિષય વિવિધ વિષયો લખ્યા છે. ધર્મસાધનના શિક્ષાર્થીઓને એ પુસ્તકથી વિશેષ લાભ થવાની સંભાવના છે. કીમત ૪ આના. ટપાલ ૦.૧૦ આનો.

(સ્વદેશી રસીક રૂપક વાર્તાનું નવીન દર્શન)

હિંદની દેવતાઈ તપાસ.

બનાવી છપાવી પ્રસિદ્ધ કરનાર,

આર્યવેદ મયારામ સુદરજી લાયાણી.

ઔપધાલય જેતપુર—કાઠિયાવાડ.

આ પુસ્તકમાં હિંદની દેવતાઈ તપાસ જેવી હિંદ અને ખ્રિસ્તિયાની વાર્તા છે તેવાજ ધારણ ઉપર સંભાજિક, રાજકીય, વિજ્ઞાનિક વગેરેનું વર્ણન કર્યું છે. તે પુસ્તક વાંચ્યાથી આપણા દેશની ઉન્નતિનો તેમજ પોતાની ચઢતીનો વિચાર સૂઝે છે. કીમત ૧ રૂ. ૩ પીઓ. પોસ્ટેજ ટેકા આનો. જેતપુરમાં વેદ મયારામ સુદરજી લાયાણીની પાસેથી મળશે.

**રખરના સીલ કરાવવા હોય તેમણે નીચે જુ-
બળલખવેથી નમુનાનું ફારમ મશત મોકલવા-
માં આવશે.**

હરજીવન પરસોતમ કંઠલાલ.

તેઓ તે
તે નિર્મમ
નથી. પણ

ના કિનારે જ... લતીના આંસુ જોઈને હસનાર, તેની હાથમાં મસ્કર કરનાર તેઓની કાતરતામાં ખુશી બેળનાર એક પદ છુપેા અથવા બહાર સગો તથા પારકો કોઈ નહોતો જેઓની મમતા શૂન્ય-મૂર્તિ જોયાથી આંસુ પ્રવાહિત ન થતાંમાંજ બરફના આકારમાં જમી જાય, દીર્ઘ શ્વાસ પોતાની મેજે મરમના એકાંત કન્દરમાં બંધ થઈ જાય, એવો જનપ્રાણી પણ લાં નહોતો. તેજ માલતી આજે વગર અવકાશ રોઈ. યોડીવાર રહીને બાલિકા બોલી ઉઠી, “ભાઈ, શું કહ્યું? શોભના શું ધારે છે કે તમે મને તેનાથી વધારે આહો છો? હું જ તમારા દુઃખનું કારણ છું? મારે માટેજ તમારું પ્રકૃષ્ઠ સુખ, અને શોભનાનું હસનું મોં આજે ફીકું છે હુંજ તમારી અશાંતિનું મૂળ છે! ભાઈ શું કર્યાથી તમારું પહેલાનું સુખ પાછું મળે? શું કર્યાથી તમારું શાંતિ કાયમ રહે?”

માલતીનો નિઃસ્વાર્થ સ્નેહ ઉજળતા વાક્યથી જીવનનું હૃદય કંપાવમાન થઈ પડ્યું. શી રીતે તેને દીવા સો આપવો એ નહિ સંજ્ઞાથી બોલ્યો, “માહ તુંજ શું આમારા દુઃખનું કારણ છે! નહિ મા અમારું એ અકારણ—”

માલતીને આજે જીભ ઉપડી હતી, માલતી રમેશને બીજા બોલ ન કહેવડાવતા તે બોલી, “ભાઈ, મને હવે બૂલવશો ના—હું તમારી વાત બૂલવાઈશ નહિ. ભાઈ કહો, શું કર્યાથી તમારું પાછું આવે? હું મરી જઈ, તો શું તમારી બળતરા વેદનાનો છોડા ન આવે ભાઈ?”

સર્વ જાતના પ્રેમનો શું મર્મનિતક ભાવ જાતનો છે? મરવાની ઇચ્છાજી શું આહવાનો વિક છે? તેની વાતથી રમેશ મૂંગો મૂંગો રોગ્યો. તેના મનનો ભાવ સમજીને બીજું શક્યો નહિ. માલતીએ પણ કંઈ કહ્યું નહિ ને મનમાં જે સંકેપ કર્યો. તે તેણે મનમાં ધણેા વખત સુંધી મૂંગાં બેઠાં, બે જણાન નાના પ્રકારના વિચારો થવા લાગ્યા, બે બોલવાની પણ ઇચ્છા કરી નહિ, ધીરે ધીરે ગંભીર વિચારમાં મગ્ન થયા, બે જણા અસ્તિત્વ પણ બૂલી ગયા હોય એમ જા

ગીત

... હેમચંદ્ર

મૂલ્ય ૭ આના. પોસ્ટેજ એક આનો.

તેના વિશે Brahmo Public Opinion લખે છે કે-

Babu Devi Prasanna Ray Chaudhuri, the author of the book is well known to the Public as the author of Sarat Chandra, Birajmohan and Sopan. He has now issued the second edition of this interesting book having enlarged and improved it considerably. We have gone through the book very carefully, and we have no hesitation in pronouncing it to be worthy of a place in the library of every young man in this country. The style is chaste and the diction pure. There is a high moral tone pervading the book. Haranath is the very picture of a spoilt young lad coming to large property, and the pernicious influence of corrupt associates on a lad of Haranath's age and position is faithfully described. Surabala, Haranath's wife is the very ideal of a lovely and faithful Hindoo wife, and the portion where the young woman, being driven to poverty and ill-treated by her neighbours and relations, became a *sanyasini* (religious mendicant) is really very interesting indeed. The *Gurudeva* (spiritual guide) has been very well portrayed. This sage and devotee has been the mouth-piece of the author's moral and religious sentiments. He is simply charmed with the influence which this reverend *Guru* Haranath has to go and live amidst temptations of the world to try

the strength of his religious life. The struggle which this advice caused in the youthful *Sanyasi* when *Marichee* expressed her love for him, is beautifully described. The interview of Haranath and Surabala, both lost to the world as *Sanyasi* and *Sanyasini* and their parting never to meet again, is very touching indeed. Every reader of *Sanyasi* must enquire what became of Surabala. Her character is so attractive that the reader cannot easily forget her, does not like to leave her where she is left. The character of *Marichee* is well drawn. She is a Lepcha-girl, sprightly, lovely, and simplicity personified. Her strength of character, her love of freedom, the love for her country, the regard for her father, all these virtues are attractive, and *Marichee* is a favorite character in the book. On the whole, the book furnishes enough of pleasant reading.

Brahmo Public Opinion. 2 March.

સીતા વનવાસ.

મૂળ ગંગાગીમાં પાંડિત ઇશ્વરચંદ્ર વિદ્યાસાગર દ્વારા.

બાષાંતર કરનાર,

નારાયણ હેમચંદ્ર.

બીજી આવૃત્તિ-ક્રીત ૪ આના. ટપાલ ખર્ચ બા આનો.

જ્ઞાનકુલા લખે છે કે, “નારાયણ હેમચંદ્રના સાહિત્ય સંગ્રહે ઉત્સાહની પ્રશંસા કરવાની સાથે બાષાન્તર માટે પુસ્તકોની એમની પસંદગી પણ વખાણવા લાયક કહેવાની છે. હમણાં હમણાંમાં તે વિશેષ કરીને ઉત્તમ ઉત્તમ પુસ્તકો જ આ સાહિત્ય વીર તરફથી નીકળી આવ્યાં છે. આ એને છેડકરાનું વિવેચન નથી કરી રહ્યા એટલામાં તે બીજું સીતાવનવાસ નામનું રસમય, મોદમય, અને ઉદાત્તભાવ પ્રેરનાર પુસ્તક હેમના રાત્રિ દિવસ ચાલતા સાહિત્ય સંગ્રહમાંથી નીકળ્યું છે. ગંગાગીમાં ડુપ્પી અથવા જનના અલોકિક દુઃખ બંધુ ઇશ્વરચંદ્ર વિદ્યાસાગર

આખા હિન્દુસ્તાનમાં જાણીતા છે; તેમનું રચેલું અંગણી પુસ્તક સીતાવનવાસ એ બાંધાના સહિત્યમાં પ્રથમ પદ ધારણ કરે છે. તે પુસ્તકનું બાધાન નારાયણને કરીને ઉત્તમ સેવા બનવી છે. બાધ નારાયણના હાલમાં નીકળતાં પુસ્તકોમાંથી નારાયણી બાધાના પ્રકાર બહુ અંશે ઉબેડી નાખેલા જોઈને ચતોષ્થ યાચ છે. રામ અને સીતાનું જ્ઞાતાન્ત અત્યંત પરિચિત છતાં આર્ય મનને નિરંતર નવીનતા રસિકતામાં ભીજવે છે. હેતુ ખીજ એ અલૌકિક દૃષ્ટીનું અતિ વિશુદ્ધ, અનુપમ અને ઉચ્ચત આદર્શભૂત ચરિત તેજ છે. આ પુરાણ આર્યજાતિમાં અનેક વીર, સતી, ઋષિ, કૃત્યાદિનાં ચરિત ઇતિહાસ ચિત્રપટ ઉપર ચિતરાયાં છે પણ તેમાં સીતા અને રામ એ દંપતીનાં અગર ચરિત્રનો મુવર્ણમય રેખાથી જ અંકિત છે. વિશેષ કરીને રામનું ઉત્તરચરિત તો કરુણારસની સૂતિજાળ, પ્રેમકાંચનની કસોટી જ છે, રાજધર્મના કલ્પિત વનની પરીક્ષાથી પૂર્ણ ચિત્ર છે. ભવભૂતિના ઉત્તરરામ ચરિત નારક તથા ખીજ આધાર ઉપર કાંઈક વિસ્તાર ફેરફાર કરીને આ લઘુ પુસ્તક લખાયું જણાય છે. હાલની અખગાજનની અધમ રચિતના કલક દુઃખથી ગ્લાનિ પામતી ભારતભૂમિને જિયું માયું રાખવાનો આધાર સીતા જેવી ઉત્તમોત્તમ આદર્શભૂત નારી વિશુદ્ધ, અચલ શ્રદ્ધાપૂર્ણ પ્રેમથી આપ્ત ચરિતનું સ્મરણ તે જ છે. પરંતુ એ સ્મરણને મનમાં મનમાં નકાના છોકરાના રમકડાની પેઠે, રમાડીને સતોષ માની રહેવાનું નથી. જિજ્ઞાસુ આદર્શનું ખરું જ્ઞાન અને સાર્થક્ય તો એજ છે કે લક્ષ્ય પ્રાપ્ત કરવાની ખરી કલંકા પ્રેરી તેને માટે સોસાહ પ્રયત્ન કરવાની વૃત્તિ જાગ્રત કરે. માટે ખરું જિયું જોવાનું તો ભારતભૂમિને ત્હારે જ આવશે કે જ્ઞહારે પ્રત્યેક આર્યજાતી શુદ્ધિથી હાવી સીતાની વિશુદ્ધતાં ભાવસહિત ધ્યાન ધરી એ વિશુદ્ધતાં અલ્પતમ અંશ પણ પોતાનામાં નિષ્ક્રિત કરશે. આ આનન્દમય દર્શાવ્યાણવાનાં અનેક સાધનોમાંનું એક અમૂલ્ય સાધન ગુર્જનારીની સમક્ષ રસમયક્રમમાં મુકવાને માટે બાધ નારાયણનો જોડેલો ઉપકાર માનિયે તેટલો ઓછો છે.

ગાનસુધા. ૨-૮-૮૮.

અંજી, એકલો
સમસ્ત હૃદય

વિશ્વાસનું શું ને...

યંકર આધાર શું ને...

માલતીના વિચાર દુઃખા.—પછી તેણે કહ્યું, “શું કહ્યું બાધ? શોભનાના કરતાં તમે મને ચાહો છો? આવો શું શોભનાનો વિશ્વાસ છે?”

જીવાને કંઈ પણ જવાબ દીધો નહિ.

માલતીએ ફરી કહ્યું, “ખરેખર શું શોભનાના મનમાં આવો વિશ્વાસ છે? તમે શોભનાથી મને વધારે ચાહો છો?”

જીવાને કહ્યું, “હા.”

એકદમ તે વેળાએ શોભના પછવાડેથી આવીને ઉભી રહી—માલતીનો છેલ્લો પ્રશ્ન અને જીવાનનો છેલ્લો ઉત્તર તેના કાનમાં પ્રવેશ કર્યો. હવે કંઈ પણ ભૂત નથી, આ વખતે શોભનાની આંખ કાનનો વિવાદ બાંધેલો, એ તો હવે કલ્પના નથી. માલતી અને રમેશનો પ્રેમલાપ તેણે પોતાના કાનથી સાંભળ્યો. કન્યન પેદાશથી શોભના ગાંડી જેવી સાંધી હોડીને કંઈક છોટે નદીના કિનારે આવી પહોંચી—પોતાનો સંકલ્પ સિદ્ધ કરવાની પહેલાં એકવાર આકાશ પૃથ્વી નદી ઝૂંપડીની તરફ જોયું, પળમાં એકીવારે સંકોચ વાત તેના હૃદયમાં વહી ગઈ. “હું કોણું હું કાની છું? હું જ્યારે મારા સ્વામીની નથી, ત્યારે હું કાની છું? મારો સ્વામીજી જ્યારે મને ચાહતો નથી, ત્યારે મને કોણ ચાહે છે? સંસાર મને ચાહતો નથી, સમાજ મને ચાહતો નથી, મારા સગાં-વહાલાં કદાચ મને ચાહતા નહિ હોય, ખીજને શું કરવા છે—હું પોતાને ચાહતી નથી તો જીવીને હવે નરક શામાટે જોખમું? હું આજે મરીશ, તો તે પહેલાના જેવી પૃથ્વી મેરું કંપર ફરશે, સંસાર પોતાના ભાવથી બરાબર ચાલશે, વળી હેમંતના પછી વસંત આવશે, અમાસના પછી ચંદ્રમાને ઉદય થશે, સગાંવહાલાં પહેલાની પેઠે ખાશે સૂશે, મિત્રો એકવાર માત્ર આંસુ પાડીને પાછા નવી ખુશીમાં મગ રહેશે, વળી મારો સર્વસ્વધન—જેના જેવો સ્વામી ખીજને કોણે છે?—તે—તે શું કરશે? આંસુ પાડીને ફર રહેશે, કદાચ નિષ્કંટક થશે છે એવું ધારીને તે સુખ થશે, સારે સારે?” હવે ચારે બાજુએ શોભનાએ જોયું, માયું ફરવા લાગ્યું, ચારે બાજુએ અધકાર શિવાય ખીજું કંઈ પણ તેણે જોયું નહિ, અધકાર આકાશ, અધકાર નદીનું અધકાર પાણી

ધૂણું ન-

૧૦ ૦૦ પણ કા-

૧૦ ૦૦ નાણતી તેની જોડે

નાવાન ઉભા હતા. પડતાં ન પડતાંમાં રમેશ કુદીને શોભનાને કિનારે કાઢી, માલતી પથ્થરની પુતળીની પેઠે સ્થાપિત થઈને ઉભી રહી.

પ્રકરણ ૪ થું.

શોભનાને લઈને જીવાન પોતાની સવાની ઝોર-ડીમાં આવ્યો. ધરમાં આવીને તેને પથારી ઉપર બે-સાડીને પોતે તેની પાસે બેઠો. શોભના ચારે બાજુ-એ જોવા લાગી, તેણે હવે જન્મમાં જોવાને ધન્ધું નહોતું તેનો વિચાર કરતી હતી. વળી તે પરિચિત સામગ્રી તેની આંખમાં પડી. તે ઝૂંપડી, જે ઝૂંપડીમાં વિવાહ થયો, ત્યારથી બે જણાંએ જીવન ગાળ્યું હ-તું, જેમાં તેઓના જીવનના ધાર્મ સખ દુઃખમય બ-નાવ અંકિત રહેલા છે, તે ઝૂંપડી, તે ગમતી ઝૂંપડી વળી તેણે જોઈ. ઝૂંપડીમાં તેની પથારી જેવી પાથ-રેશી હતી, તકીયાની આગળ પેલા રતનાવલી, ઉતર-તમચરિત શક્તલા જોડેલા હતા, વળી તે વખતે

૧ સ્વામીના અમૃતમયકથથી તે સાંભળવાની તેની આશા નહોતી. દીવે સળગતો હતો, પણ તેલની ઝોટથી જેવો જોઈએ તેવો બળતો નહોતો. અમૃત જીવનના જેવો જાંબો બળતો હતો, હોલવાની રિચ-તિમાં હતો તે છતાં હોલાતો નહોતો. શોભનાનું જી-વન પણ હોલવવાની તૈયારીમાં હતું પણ હોલાયું ન-હિ. શોભના શરમથી આટલીવાર સુધી સ્વામીના મુ-ખ તરફ જોઈ શકી નહિ, આ વખતે જોયું, જોને જે દય રતને આખા જન્મમાં પણ જોવાની આશા રાખી નહોતી, તેને વળી થું ખરેખર જોઈ શકીશ? અમૃતવાચી તેણે સ્વામીની તરફ જોયું. રમેશની તે વિષાદ-ગંભીર છબી જોઈને શોભના વજાહત થઈ, તરત તે આંખ નીચી કરીને પડી, શોભના મૂંગી મૂંગી શેવા લાગી, રમેશ પણ મૂંગા મૂંગી શેવાલાગ્યો.

પણમાં એક નાનો સરખો બનાવ માણસના જીવનને જેવો પરિવર્તિત કરે છે, એવો એક બહુ-કાળભાષી મહાકાંડથી ઘટ શરતું નથી. એ વાસ્તે ઈ-અંડના માછી રાજમંત્રી ડિગ્રાએલિએ કહ્યું છે કે, મનુષ્ય જીવન નાના નાના બનાવની સમષ્ટિ માત્ર છે.

સેકંડો વર્ષના વિષ્ણવથી જે ન ધાય, તે એક પ-ળમાં નાના બનાવથી ધાય છે. પણ ચોરના અપરા-

ધથી સમને પ્રાપ્ત ન થવાથી મહાકવિ શેક્સ્પિયરનું નામ કદાચ કોઈ સાંભળી શકત નહિ. બાદશાહ બી-ખારી થઈને પોતાનું જીવન ધારણ કરે છે, પ્રિય પુ-ત્ર પુત્ર કન્યાનાં વિયોગ પણ સહન કરી શકે છે, પ્રેમમાં ધાં કરીને પુષ્કળ ભગ્ન હૃદય પણ જીવતા ર-હે છે, પણ વળી કોઈ વખતે કોઈને એક પળના જ-રા અનાદરના વાક્યથી કદાચ હૃદયના અંતરનો તાર એકદમ ટુટી જાય છે, જે કોઈ રીતે ફરી સંધાતો નથી, તેનાથી કદાચ જીવનનો કાંટો એકીવારે એવા વિપયમાં જઈ પડે છે કે તે કોઈ રીતે સીધો થતો નથી. વળી તે પાપાણુ હૃદય પણ કોઈના એક પ્રમાણે ગમિત હૃદય ભાવના બધી જાતના ઉપોડન જીવનનાં સંવળા પ્રકારના જીવનને ન ગણુકારતા ઉઠાડી દે છે જે સ્નેહવાળા વાક્યથી એકીવાર પીગળી જાય છે. જે આનંદનિએ અસીમ દુઃખમાં પણ અપાર વિપતિ ત્યા-ગીને યોડું લક્ષ્મી લઈને કેશિયાસ તથા જુટાસને હ-રાવ્યો હતો, તે ભીમ પરાક્રમશાળી મહાવીર આનં-દનિજ કિલ્યાપદ્મના એક ટપકું આંસુનું જોવાથી વિ-જય થવાની આગમન પણ વાર સુધી કાચર પુરુષ-ની પેઠે લલાઈમાં વિસુખ થઈને થું નાશી ગયો ન-હોતો? શાથી હૃદયનું થું થાય છે. કિયા કુદરતી નિ-યમથી તે ચાલે છે, તેનો નિર્ણય કરવો એ કંઈ સ-હેતું કામ નથી. ન્યુટન ગેલિલિએએ જણાવ્યો વિચાર ક-રીને બહારના જગતના નિયમ શોધી કાઢ્યા છે, પણ મનનો ન્યુટન હજી સુધી ઉત્પન્ન થયો નથી. ક્યારે જન્મશે તે કોઈ જાણતું નથી; અને તે કોણ જાણે? આજનો સાંજના નાના બનાવથી શોભનાનો જીવન સ્ત્રોત ફરી ગયો, શોભનાએ સર્વ નવું જોયું, પાણીમાં ડુબ્યા પછીથી શોભનાનું જેમ જીવન વળી નવું થવાનો આરંભ થયો. રમેશને પહેલાનો પેલો સ્નેહમય સ્વામીજી જોઈ, તેમાં પ્રેમના શિવાય તેને બીજું કંઈ જોયું નહિ. ફેવીરીતે એક પળને માટે પ-ણ બીજી રીતનો ધાર્યો હતો તે શોભના પોતે સ-મજવામાં અસક્ત થઈ.

ધીરે ધીરે તેઓની વાતનો આરંભ થયો, આ-રતે આરતે નવા પ્રેમના બાંધણી પેઠે શોભનાએ સ્વામીની ક્ષમા માગી, રમેશની આગળ અથર્થ ઇતિ સુધી બધું જ્ઞાન સાંભળીને તેનું હૃદય અનુ-તાપની પૂર્ણ થયું. એ અનુતાપ હૃદયના એકાંત જ ગામેની નીકળ્યો, એ મિશ્રિત નહોતો એમાં સદે હ અથવા અવિચાર કંઈજ નહોતો.

રાત્રિના પ્રકર થયા, હજી તેઓએ બોળવામાં પડાં બદલાં નહોતાં, તે શરીરપરજ અકાંઈ બાં

હતાં. એકદમ શોભનાના મન

ચોતિયું તથા પહેરણુપર હાથ લ

મ માઈ મરણ નહિ થયું, જેને પાપર રાખીને

વૃષિ થતી નથી, મારે માટે તેને આટલું કષ્ટ, ઉઠો

ઉઠો, આટલી રાત્રે મારે માટે હજી બીના કપડાં પ-

હેરીને શું દુઃખ ભોગવે છે ? " શોભનાની આંખ

માંથી આંસુ પડ્યાં. રમેશે કહ્યું, " શોભના, આ શું

કષ્ટ કહેવાય ! હવે મારા જેવો સુખી આ પૃથ્વીમાં

ખીજે કોણ છે ? તમારું પહેલાનું મન પાછું પા-

મ્યો હજી તમારા અવિશ્વાસ ગયો છે, હવે સેકડો

ખીજ વિપતિ આવે, તો શું હું તે કટાક્ષથી ઉડાવી

શકાશ નહિ ? " એકદમ રાતની નિસ્તબ્ધતા માં-

ગીને તેઓને તે સુખ વિહ્વલ મોહ ભંગ કરીને

છેરેથી નિશીથ ગગન ગીત ધ્વનિથી પૂર્ણ થયું. રમે-

શે માલતી કંઠે ઓળખ્યો. આટલી રાત્રે માલતી

ધર આવી નથી તે એકલી ફરે છે તેથી તે આશ્ચર્ય

થયો, અને બોલ્યો, " શોભના, માલતી હજી ઝૂપ-

ડીમાં આવી નથી, એકલી ફરે છે ? " આતું બો-

લ્યા પછી રમેશના મનમાં કંઈ આવ્યું, તેથી જ-

રા હસીને બોલ્યો, શોભના, એનાથી કોણ જાણે વ-

ળી મારી ફેટલી આતુરના, કેટલો પ્રેમ દેખાશે ? "

શોભના શરમાઇને બોલી, " ખરેખર માલતી

હજી એકલી ફરે છે, કદાચ સર્વ જોષ સાંભળીને દુઃ-

ખ થયું હશે. તેથી આજ આવવા ઇચ્છતી નહોત.

હું માલતીની પાસે મોટા અપરાધમાં અપરાધી છું,

હું જાઉં છું. તેને બોલાવી લાઉં, હું જાઉં છું, તેની પા-

સે રાઇને મારીની પ્રાર્થના કરે, મેં હજારો દોષ ક-

ર્મો છતાં પણ માલતી કદી પણ ગુસ્સો કરતી નથી,

આજ શું હું તેના પગ ધરીશ તો મને માફ કરશે નહિ ? "

રમેશે કહ્યું, " શોભના, બહાર ધણું અધાર છે,

માલતી ક્યાં છે તે કંઈ નક્કી નથી. તમને જવાનું કા-

મ નથી, હું જ શોધી લાઉં છું. "

એકદમ વળી ગાયન થવા માંડ્યું, સ્પષ્ટ રીતે સં-

ભળાયું, તેઓએ સાંભળ્યું.

* દૂરવિજન વને જઈ ચાલી હવે હું તો એકલી,

નવ પેસે જે સ્થળ માંહ મનુષ્યને શ્વાસ કદી,

શોક પૂર્ણ હૃદય લઇ જઈ એકલડી અનાથ હું ;

કોઇ મિત્ર તણી કાંઇ આશા ધરે નવ કો દિન હું.

કોઇ પ્રતિદાનની કાંઇ આશા હૃદયમાં રહી નહિ,

નવ રહિ સુખ ઇચ્છા કાંઇ, આશા સર્વ હુમ પઇ.

જન્મી સુખમાં ધઈ દુખીઆરી, નહિ ચિત્ત ઇચ્છા ધઈ,

* ક્ષીતાના મહિનાની માલ.

અન્યકો કે

સાક્ષી રહેશે શશી રવિ

સાક્ષી રહેજો નદી ગિરિ

અતિ કષ્ટ પડે આંસુ-

જો, જો, બોલી હૃદય

ગાયન તેઓના હૃદ-

યે સુખી પ્રવેશ કરે

વિષાદમય તોપણ સુધાવર્ષી ગગનસ્પર્શી સુરથી ર-

ચમક્યો, અજાણી રીતે તેનું હૃદય ધણું ચંચળ થયું,

હૃદયમાં એક જાતની વેદના જાણી, ઉડીને ઝૂંપડીને

દરવાજો ઉઘાડ્યો, તરત હવા આવીને દીવો હોલવાઈ

ગયો, ઝૂંપડી અધકારમય થઈ. શોભનાને અધકારમાં

ભય લાગતો નહોતો, એકાએક આવે નવા અજાણા

ભયથી તે રાઇ પડી. રમેશે એકવાર ફરીને જોયું, શો-

ભનાને ફરી પડવાની વાત યાદ આવ્યાથી તે કંટકિત

થઈ પડ્યો. એકદમ ગાયન ગાતું બંધ પડ્યું, તે અ-

ધારી રાત્રિની નિસ્તબ્ધતા વળી મુહુર્તકાલને માટે

સંપૂર્ણ રીતે પોતાનું આધિપત્ય વિસ્તાર્યું, રમેશના હૃ-

દયે એક જાતનો સ્થિર વિષાદનો ભાવ આવીને આ-

ધિપત્ય ક્યો. રમેશ દોડીને વ્યાકુલ ભાવથી તે અધ-

કાર બેઠીને ઝૂંપડીમાંથી નીકળ્યો. કેમ તેનું મન ભાર-

વાળું થયું તે પોતે જાણી શક્યો નહિ.

મોરારજ અધકાર; ચારે બાજુએ પ્રશાન્ત ગ

અને નિસ્તબ્ધ છે. આકાશમાં સેકંડો તારા ઝળકે.

લા છે, તોપણ આકાશમાં અધકાર છે, પાંદડે પ

અસંખ્ય આગીઆ બળે છે, તોપણ પ

અધકારમય છે. તે અધકાર નિસ્તબ્ધ મેદાનમ

ચાલતો ચાલતો એક અસાધારણ ડરથી રમેશ ચ

ઉઠ્યો. તેનું હૃદય સ્તંભિત થયું, નસોમાં લોહીનો

વાહ જાણે બંધ થઈ ગયો હોય તેમ ચલતશક્તિ

ની જતી રહી. પરંતુ એકાએક આ શું ? મેં

બીપણ નિસ્તબ્ધતા પળને માટે શાના શબ્દથી પા-

ગાવે ભંગ ક્યો ! હવે તો સંભળતોએ નથી; નદી-

ની અદર કંઈ કંઈ વસ્તુ પડવાનો શું આ અવાજ છે ?

વળી પેલી સાંજનો ભયાનક બનાવ રમેશના મન

માં તાજે થયો, રમેશે મનઃકુશળી તે જોયું, તેથી :

મેશના શરીર ઉપર ફવાડાં ઉભાં થયાં. રમેશના નિ

ચ્છવ પ્રાણમાં પ્રાણ આવ્યો, લોહીનો વેગ વહે

લાગ્યો, દેહમાં ફરી બળ આવ્યું, રમેશ આતુરતા

માલતી માલતી કરીને મોટેથી બુમો પાડતો પાડ

નદી કિનારે દોડ્યો. જોયું તો નદીમાં તરંગ ન

તેમાં તેના હૃદયના અસાધારણ ભાવ પ્રકાશક

ભાવ નથી, હળવે હળવે નિઃશબ્દ સુખમયી

૧૭-માસ

તી પેઠે મ તી માલતા
નદી તરફનું મેદાન, આ-
રી પ્રતિધ્વનિત થયાં પશુ
તે જવાય આપો નહિ.

૩.

પ્રેમવિરમ્બના.

જગજું સ્વપ્નું ઊડી મધુર સુખનું, આજ સહસા!
ગયો સ્વર્ગે દોડી, સ્વર્ગન સહુ મૂઢ્યાં રજગતાં;
કિધું શું આ રહું, પ્રિયસુહદ! તહે અલ્પવયમાં ?
દયા કાં આવી ત્ના સદગમ્બદ્ધ ત્હારા હૃદયમાં ? ૧
ન દોઠો શું કાંઈ રસ, જગતનાં તહે સુખવિશે?
તણ સર્વે આલ્યો, અચલસુખ લેવા પ્રભુપદે?
ભલે તું નિત્યે રહે અનુપમસુખે દિવ્ય સ્થળમાં !
વશા નયે આંહો સુહૃદસ્વજનો અશ્વજનમાં. ૨
વશી ઉચ્ચસ્થાને, નિરખિ હુખતી દુઃખજનમાં
લિધી જાયાને તહે ઉચ્ચ સદયે રનેદયગમાં;
ભઈ અંકે બેસી પ્રિયયુગલને, દિવ્યજનની
શભાવે શોકાગ્નિ, વિરહિતતણે, શાન્તિજળથી. ૩
હવે ના દેખાશે નયનયુગ એ શાન્ત મધુર,
ના આંહી એ કલમદુરસ્થો કોદિન સુખું,
ના દેખું એ પ્રિયકર સુખનું આદિ કદી,
પ્ર એ 'એકાન્તે નિઃશ સહુના દૃષ્ટિપથથી. ૪
યો ના ગર્વિષ્ઠ પ્રચુર ધનસંપત્તિ મળવે,
દાચારી નિત્યે ગભીર બનિયો યૌવનછતે,
ખું ના તહે ધૈર્ય સ્વર્ગન તજી જતાં જગતથી,
યો અન્તે ચાલી પ્રભુ સંતોષમાં શાન્ત મનથી. ૫

સુને માન્યો સુખકર ગળી પ્રેમ ! તુજને,
તું હું જાણું દુષ્કર ખરે આજ તુજને;
ઉમંગે આવી તું પ્રિયજનસમીપે સુખકરે,
દયાહીણે તુનો, પ્રિયવિરહથી પીડ અતિદે. ૬
પ્રભાવે પ્રીતિના, પ્રિયસુહૃદસંગે સુખાં થયો,
પ્રભાવે પ્રીતિના, પ્રિય સુહૃદ નાદેખિ દુખિયો,
ક્યોતો આસીતે, નકિ શક તુનો પ્રેમ નિવડ્યા,
નહિં કો દિ ત્હારો, હૃદયમહિં, વિશ્વાસ ધરવો. ૭
રહે પ્રેમસ્તોતો નિરમળ સદ્, દિવ્ય સ્થળથી,
વશીને આ સ્થાને મલિન કદિ થાયે મનુષ્યી;
તજેલો સ્વાર્થાશે જગતમહિં જે પ્રેમ ભરિયો,
હિં તો શા અર્થે, પ્રિયમરજુનો શોક કરવો ? ૮

શિખરિણી જત. ૧ એકીવારે, હમેશ માટે.

વ્યપદ મહી નિત્યજ રહે
પસુખ એતો અનુભવે;

અમિત્ર અનુભવું જગતમાં પશુ વશી
ધૈર્ય ધમ્મજા એવ., નવ ધૈર્ય મિથ આશજ કશી. ૯
સુખી થાવા, મિથ્યા મનુષ્યોતિ શોધું શું મૂઢ હું
નહિં કોને અર્થ અહિં પ્રીતિ હવે, નિશ્ચય કંઈ;
ખરું પ્રેમ સ્થાન પ્રભુપદ, નહિં કો મનુષ્ય છે,
સ્વીકારો લેતું આ હૃદયમુજ અર્થ પ્રભાં લહે. ૧૦
તા. ૯-૮-૯૫. કુવલય.

મત્સ્યગન્ધા અને શાન્તનુ.

૧ "સન્ધ્યારગિત સરિતાઉર સ્વચ્છન્દમાં
નાચી રમતી લહરો છું હું વિલાસિની રે લોલ;
રમતી નાચતી કાલ્યે સિન્ધુતરંગમાં
ચુંચાઈ સ્પર્શ ગાતી શુચિહાસિનીરે લોલ. ૧
વિશાલ વ્યોમજળે તરતી આનંદમાં
મુગ્ધ કપોતી છું હું ઉચ્ચવિહારિણી રે લોલ;
ચિન્તા નવ ધરું જરીએ-શું કાચુ અન્યમાં
શિકારી કો મુજને કરશે ક્ષાનધારિણીરે લોલ. ૨
લીલાં વનમાં મનમાં આવે તેમ હું
દોડી રમતી મૃગલી છું જ મનોહરી રે લોલ;
સ્વચ્છન્દ વિદારરતા કદિ એ કેમ હું,
પારખિના પાશ વિશે પડું મુહૂરે ધરીરે લોલ?" ૩
રંગીત ગાતી મૌકું મુગ્ધા સુન્દરી માછીની સુતા,
નચાવી નાવડું આવે એકત્રી એક કન્યકા. ૪

૩ કો કોકિલા વનવને ઉડતી જ હવે
માધુર્ય કંઠ મહિંથી અવિરામ વસે;
હેવો ભયો મધુર આ સ્વ આમ રહે,
માધુર્ય આ સરિતાના જળમાંહિ રહે. ૫
સંધ્યાનું તેજ સરિતાજળમાં પુરાણું,
ચંદાનું તે ઉપર કાંઈ ઝીણું છવાયું;—
એ તેજસંગમ વિશે સ્વ એક તોતો;—
ને તીર કુંજ છુપી શાન્તનુ પાન કર્તો. ૬

૪ કુદરતુ નાચતું નાવડું આવતું,
અતિ મનોહર સુંદરો લાવતું,
અનુપ ગીતસુધા વરસાવતું,
તપતિ શાન્તનુને લક્ષ્યાવતું. ૭

૧ ગરબી. (આસો મારો શરદપુન્યમનો ચાંદનો,
કાગળિયા લખતારે ચંદન ચોકમાંરે લોલ એ ચાલ.)

૨ અનુકુપ. ૩ વસતતલકા. ૪ દુતવિલંબિત.

પનાવડું તટને સ્પર્શ્યું; સ
રાજા પાસે ધસી આવ્યો;—૨
લજ્જાએ રંગ પૂરીને શુભાખી
સન્ધ્યાના મુખની શોભા હર્ષ તણુવારમાં. ૯
નદી વાર જવા કરી રાજાની પ્રાર્થના તહિ
કર્તવ્યવશ એ બાલા તુચ્છકારી સમી નહિ. ૧૦
ભાતાં મધ્ય નદી રાજા હલેતું કરમાં પ્રેરે,
થોભાવી નાવડું વાતા અંતઃકરણી કહે. ૧૧

ફુરંગી એ મીઠી ! હૃદયવન લીધું મુજ ધણું,
વહે છે આને ત્યાં ઉછળી મધુર પ્રેમ ઝરણું;
ફરી સ્વચ્છન્દે એ વનમહિ મુગી ! તું વિહર્યેને !
મહિ એ નાચતાં ઝરણુતણું તું પાન કર્યેને ! ૧૨
કપોતી ! આકાશે ઉડતી મનમાની તું ભમતી,
પરંતુ ત્યાં ગાજ્યો ધન કદિ, અને વીજ ચમકી,
ખરે તે વેળા તું ધરતરી જઈ દીન બનશે;
ભલે તો તું ગાતી મુજ હૃદયકુંજે સ્થિર વસે. ૧૩
રમન્તી સ્વચ્છન્દા સરિત લહરી એ મધુરી તું !
અરે શાને કાલ્યે જલનિધિતરંગે ભળી જતું ?
આહિ આવ્યો પોતે કુદો ઉદધિમેળે તુજ કને,
ભળી જાને આજે, સ્વર્ણ પદ્મ એ એકજ બને. ૧૪
મુઝા મુઝ બની ઉભી અમેલા હાણુવાર એ;
મ્મહાં ? કાણુ ? શું ? આ બોલે, —જાણે નહિ લગારએ. ૧૫

“નીચું નિહાળતી રહી જળમાંહિ બાલા;
શું એ ગણતી તરતા પ્રતિબિંબ તારા ?
આકાશ, તીર, તરુષ્ઠદ જ આસપાસે,
મુઝાની આંખ સર્મીયે તરતાંજ ખાસે. ૧૬
દૃષ્ટિ દૃષ્ટિ ના જોડે, મુઝા નિશ્ચય જો ! ઉભી;
પોતે નાહિ જુવે હેવા વિચારોદધિમાં કુખી. ૧૭
સ્થિતિ આ નિરખી રાંઝા અર્ધમીલિત લોચને.
મધુર મધુર જોતો સુન્દરીવદને હવે. ૧૮

૧૦ “અલિ અપૂર્વ મનોહર સુન્દરી !
હૃદયની કહું વાત ત્હને ખરી;
હૃદય આ ઉછળી ઉછળી દમે,
તુજ કૃપા વિણ એહ નહિ રામે. ૧૯
અશુભગણા નભતારક આ બધા,
વળી સનાતન જોમ ઉદાર આ,
સ્થિર ઉડા મુજ પ્રેમની સાક્ષી દે;—
મુખનું પાન હવે મધુરાલિ ! ૨૦
અલિ ! તું જો, મુજ પ્રાર્થનને પુરે;

૫ અનુક્રુપ. ૬ શિખરિણી. ૭ અનુક્રુપ.
૮ વસંતતિલકા. ૯ અનુક્રુપ. ૧૦ કુતવિલખિત.

૧૧ શીખરિણી
આવે
હેવી મનોહર રિમત, શીખરિણી
મુઝા તણુ વદનમાં ઉગી જો ! નવીની. ૨
મીઝાં કહું કહું મીઝાં નયને અતન્ન
મુઝા જુવે જળવિશે તરતો જ અન્ન;
ને દર્શનો વિવિધ જાગૃત સ્વપ્નકેરાં
દીકાં તરત જળમાં કંઈ ચીતરેલાં. ૨૩

૧૨ પાસે પાસે જતો રાજા, સ્પર્શિયો સ્પર્શિયો તહિ;
બોલી બોલ ન મુઝા એ, સ્વરધાને જ ઉભી રહી. ૨૪
લજ્જારેખા કપોલે જો મધુરી મધુરી પડે;
એજ સંગતિ માનીને નૃપ સુન્દરીને આડે. ૨૫

૧૩ હૃદય સુન્દરીનું ધબકી રહ્યું,
ઉછળી લોહિ રંગમાં વણું
અનુભવી જ નવી સ્થિતિ સાધ્ય
નહિ કુતદલ હર્ષ વળી વસે;
વિદ્વંસી રોમ રહ્યું મૃદુ ગાલમાં,
અધર કાંઈ સમીપજ આવતાં;
રિમત મનોહર સુન્દરિયે કહ્યું;—
વપતિ શાન્તનુનું ચિતકું કહ્યું.
નરસિંહરાવ બોળાનાથ

કોયલ.

(ચોપાદ.)

કોયલડી તું ક્યાં સંતાપ ?
મીઠાં મીઠાં ગાતી જાપ.
રોક થકી તું દીસે દૂર,
નિલ રમે હર્ષતણે પૂર.
મીઠો સ્વર તુજ અનુપમ દિસે,
હું નવ જાણું તું ક્યાં વસે;
ક્યાંથી શીખી અદ્ભુત ગાન ?
ખરે સ્વર્ગ છે હેતું સ્થાન.
કૂદ કૂદ કરી વારંવાર,
અમી વરસતો તુજ ઉચ્ચાર;
શિખરે મુજને ગાન રસાળ,
આપું આંખા મોરનિ માળ.

નરસિંહરાવ બોળા.

૧૧ વસંતતિલકા. ૧૨ અનુક્રુપ. ૧૩ ૬
ખિત.

૧૧ ફેફલા પથરો તમા-
ને જખમી કરશે તેથી
વચેત રહો.

તે રકસમાં
ગે એક મ-
રહતા હતા, એક ઈકાણુ ખાતા હતા,
૧ સાઈ ખાવાનું ટેવલ પર આવતું હતું. બધા
સાથે સાઈ સાઈ ખાતા હતા, પણ એક છોકરો
ક્રમ સુધે એટલે સંરવો અને શેટલી ખાધને ઉઠી
જતો હતો, આવી રીતે દરરોજ ક્યોથી ત્યાંના મા-
ણસોના પાણીમાં આવ્યું કે એક છોકરો ક્રમ શે-
ટલી અને સુધ ખાય છે. તે વાત ત્યાંના ઉપરીના
જણવામાં આવી તેથી તેને બોલાવીને કહ્યું કે “તા
રે પુછીકારક બોરાક ખાવો નેમએ. અદિના નિયમ
પ્રમાણે તારે ખાવું જોઈએ, હવેથી તું નિયમ તોડી-
શ ના.” એવું કહીને તેને જવાની રજા આપી. બી

પણ પેલા છોકરા સંરવો અને શેટલી ખા-
તા ખચર ઉપરીને બધ. તેથી તેને બે-
ક કે “મને તને દુકમ આપ્યો હતો તે છ-
મ ખાતો નથી, જો તું મારો દુકમ નહિ
તો તેજ સત્ત થશે.” આ સાંભળીને છોક-
રું કે, “મારા માઆપ અને બહેનો ક્રમ શેટલી
ખાને માટે તળવળે છે, તે વાદ આઆથી
“વાતું નથી, મારા ખાપની પ્રહાવર્યાને લી
કામ ધર્મો સારો થતો નથી. તે આગ-
માં નોકરી હતો, તેને પેનસન પણ મળતું
હીવ ગુરુકેલીથી કોઈ કયામ છે અને તે-
ડું પેટ બરામ છે. હું મેટુલાં બે ખાતો
ના કરતાં હમણાં હું કમક સાઈ ખાવું છું.
મજે તો હું પોતાના બાગ્યશાળી સમજી
મારાં માઆપ બહેનોની દલા વાદ આઆ
ઈ શકતો નથી.” આ સાંભળીને ડુગુ આક
ધણાજ ખુશી થયો અને તરત તેણે કહ્યું,
રા ખાપને પેનસન મજે તેને માટે હું લખી-
ને આ ત્રણ સોના મોદર તારા ઉપયોગમાં
એવું કહીને તેણે ત્રણ મોદર કાઢી આપી.
૧૧ છોકરાએ કહ્યું કે, “સાહેબ મને મોદરની
થી, મારા ખાપને મોકલશે તો તેને ધણા
લાગશે, એવું કહીને તે મોદર પાછી આપી,
ગે પેલા ઉપરીએ મોદર તેના ખાપ ઉપર
મને પેનસનને માટે લખ્યું તે મંજુર થયું;
૧૧ આપ ખુશીમાં રહેવા લાગ્યો.

એક દિવસ દુરાપના કાઢ એક ગામમાં છેલ્લા
છોકરાએ પેને તાકીને પથરો ફેંકતા હતા. જમ
કે આપણુ દેશના ખરામ છોકરાઓ પક્ષીને ખા-
રવા માટે પથરો ઉગામે છે તેવી રીતે કાંકરાં ફેંકતાં
હતા. એટલામાં ત્યાં એક ગુદરથ આવી પહોંચ્યા તે-
ણે છોકરાને પથરો ફેંકતા જોઈને કહ્યું, છોકરાઓ!
તમારા ફેફલા પથરો પાછા ઉછીને આપી ઉમ્મર
સુધી તમારા અંતઃકરણને જખમી કરશે તેથી સાવ-
ચેત રહો.” આ બોલવું સાંભળીને તેમાંના એક છો-
કરાએ પૂછ્યું કે તે વળી કેમ ઉછળીને અમને લાગે
અમે તો ગાડ ઉપર પથરોઓ ફેંકીએ છીએ.
પથરો ઉછળતા નથી, ક્રમ દોડજ ઉછળે છે. આ
સાંભળીને પેલા ગુદરથે કહ્યું, “હા, તે ઉછળે છે તે
હું કહું છું. મને નાનપણમાં તમારી પેટે પક્ષીઓને
મારવાની ટેવ પડી હતી, એક દિવસે મેં એક પક્ષીને
માથું તેથી પક્ષી જમીન ઉપર પડી ગયું, એટલામાં
તેની માંદા ત્યાં આવીને બજો કલકલાટ કર્યો. તે
કલકલાટ દજ સુધી મારા હૃદયમાંથી ગયો નથી,
તેણે મને બજો જખમી કર્યો છે તેથીજ કહું છું કે
તમે તેમ કરતા ના.” ત્યાર પછી છોકરાઓએ
તે ટેવ છોડી.

અખલાશુ.

અથવા

હિન્ડ અખલાની સ્થિતિનાં ચિત્ર.

દર્શાવનારાં

નહાનાં નહાનાં કાવ્યો.

રચનાર

નરસિંહરાવ ભોળાનાથ બી. એ. સિ. એસ.

કિમ્મત એક આનો. (પોસ્ટેજ ૦-૦-૬ નહિ.)

ઓક્ટોબર ૧૮૯૫ માં તૈયાર થશે.

મળવાનાં ઠેકાણાં:—

મુંબઈ—એન. એમ. એન્ડ કંપની કાળકાદેવી શેઠ.

અમદાવાદ—કૃષ્ણરાવ ભોળાનાથ.

